

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra aplikované lingvistiky

Genius loci v cestovním ruchu

(Významná místa II. světové války a jejich zapojení do cestovního ruchu)

Bakalářská práce

Autor: Michaela Vávrová
Studijní obor: Management cestovního ruchu
Vedoucí práce: Mgr. Dagmar El-Hmoudová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Praze dne

.....

Michaela Vávrová

Poděkování

Velmi děkuji Mgr. Dagmar El-Hmoudové za vedení této bakalářské práce a její důležité rady během tvorby. Také děkuji svým blízkým, kteří mi pomohli s realizací vlastního výzkumu.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje vybraným lokalitám spjatých s II. světovou válkou coby místům s nezaměnitelnou atmosférou. Těmito místy jsou Orlí hnízdo, včetně jeho okolí jako někdejší sídlo nacistického vedení, a bývalý koncentrační tábor v polské Osvětimi. Sledován je zejména způsob zapojení těchto míst do cestovního ruchu a hlavní motivy turistů k návštěvě těchto míst. V neposlední řadě je pozornost zaměřena také na vliv historie na místní genius loci.

Annotation

Title: Genius Loci in Tourism

This bachelor thesis focuses on the selected sites associated with the World War II as places with a unique atmosphere. It includes the Eagle's Nest with its surroundings as the former headquarters of the Nazi leaders and the former Nazi concentration camp Auschwitz in Poland. Especially, the involvement of these sites in tourism and the main motives of tourists to visit these places are observed. Finally, attention is also focused on the influence of history facts on the local genius loci.

Obsah

1	ÚVOD.....	1
1.1	Výběr tématu práce	1
1.2	Rozdělení práce.....	1
2	CÍL A METODIKA PRÁCE.....	2
2.1	Cíl práce	2
2.1.1	Hypotézy.....	2
2.2	Metodika zpracování.....	3
3	TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	5
3.1	Pojetí genia loci	5
3.2	Výzkum v oblasti genia loci	6
3.2.1	Výzkum na FIM UHK.....	6
3.2.2	Projekt Spirit of place	8
3.2.3	Soutěž DestinaCZe	8
3.3	Vymezení zájmové oblasti – související témata	10
3.3.1	Dark Tourism.....	10
3.3.2	Cestovní ruch a etika	11
3.4	Chronologie II. světové války.....	12
3.4.1	Události před vypuknutím války (20. a 30. léta 20. stol.)	12
3.4.2	Válka (1. 9. 1939 – 2. 9. 1945)	13
3.4.3	Události po konci války.....	15

3.5	Dějště II. světové války a cestovní ruch	15
3.5.1	Příklady využití dějinných událostí v cestovním ruchu	16
4	PŘEDSTAVENÍ VYBRANÝCH MÍST	18
4.1	Orlí hnízdo	18
4.1.1	Oblast Berchtesgadenska a Obersalzbergu	18
4.1.2	Historie Orlího hnízda	20
4.1.3	Turismus v oblasti Orlího hnízda po II. světové válce	23
4.2	Osvětim	25
4.2.1	Nacistické koncentrační tábory	25
4.2.2	Koncentrační tábor Auschwitz	27
4.2.3	Státní muzeum Auschwitz–Birkenau v Osvětimi	31
5	PRŮBĚH A VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	34
5.1	Sběr informací a průběh šetření – Orlí hnízdo	34
5.2	Výsledky šetření – Orlí hnízdo	34
5.2.1	Cestovní ruch v oblasti Orlího hnízda – studium dokumentů a výsledky vlastního pozorování	34
5.2.2	Cestovní ruch v oblasti Orlího hnízda – výsledky dotazníkového šetření	44
5.2.3	Cestovní ruch v oblasti Orlího hnízda – ostatní turistické atrakce	46
5.3	Sběr informací a průběh šetření – Osvětim	48
5.4	Výsledky šetření – Osvětim	48
5.4.1	Cestovní ruch v oblasti Osvětimi – studium dokumentů a výsledky vlastního pozorování	48

5.4.2	Cestovní ruch v oblasti Osvětimi – výsledky dotazníkového šetření.....	56
5.5	Shrnutí a diskuse výsledků	59
6	ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ	62
7	SEZNAM POZNÁMEK A POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	64
7.1	Poznámky.....	64
7.2	Tištěné zdroje.....	66
7.3	Ostatní zdroje	69
8	PŘÍLOHY	73
8.1	Příloha č. 1 – seznam grafů.....	73
8.2	Příloha č. 2 – seznam obrázků	74
8.3	Příloha č. 3 – Orlí hnízdo, otázky v dotazníkovém šetření (česká verze – pracovní).....	75
8.4	Příloha č. 4 – Orlí hnízdo, otázky v dotazníkovém šetření (německo-anglická verze)	76
8.5	Příloha č. 5 – Osvětim, otázky v dotazníkovém šetření (česká verze)	77
8.6	Příloha č. 6 – Osvětim, otázky v dotazníkovém šetření (anglická verze).....	78
8.7	Příloha č. 7 – Zadání k závěrečné práci	80

1 ÚVOD

1.1 Výběr tématu práce

Smyslem a posláním práce je nahlédnout do genia loci vybraných míst úzce spjatých s II. světovou válkou a pokusit se tento jev co nejvěrněji interpretovat. Tato kapitola z novodobé historie byla jako tematický rámec zvolena z důvodu, že II. světová válka dalece překročila evropské hranice a zásadním způsobem změnila tvář mnoha států – politicky, hospodářsky i společensky. Jednalo se o mocenský konflikt, který zasáhl do všech sfér života ať už z pohledu jedince či celé, nejen evropské společnosti.

Dalším podstatným faktem zůstává, že tato událost dodnes přetrvává v paměti mnoha žijících přímých účastníků, kterých se válka jakýmkoliv způsobem dotkla. Zážitky těchto lidí jsou v dnešní době v přímém kontrastu s četnými spory ohledně překrucování informací, jakým je například popírání holokaustu. Právě místa, která můžeme označit přímým dějištěm prozatím poslední světové války, nabízí v různé míře *hmatatelné* svědectví o průběhu konkrétních válečných etap. V řádu několika málo let se pak stanou jedinou viditelnou připomínkou této dějinné události ukazující hrubé selhání společnosti, které vedlo k tragickým následkům.

Přinejmenším z hlediska obyčejné lidskosti a uchování paměti považuje autorka za nezbytné těmto místům věnovat pozornost a snažit se zachovat jejich mimořádného genia loci co nejdéle. K tomu v mnoha případech může dopomáhat mimo jiné i velký zájem turistů o návštěvu takových míst a tomu odpovídající nabídka aktivit cestovního ruchu.

1.2 Rozdělení práce

V práci jsou nejprve nastíněna teoretická východiska, která tvoří odborný základ pro praktickou část. Teorie se zabývá především pojetím genia loci a jeho dalším zkoumáním, dále přiblížením průběhu II. světové války a jejího dějiště ve spojitosti se současným cestovním ruchem a nakonec jsou představena vybraná místa pro detailnější rozbor genia loci - Orlí Hnízdo a Osvětim.

Praktická část poté volně navazuje prezentací výsledků vlastního pozorování, dotazníkového šetření a informací doplněných ze sekundárních zdrojů. Na základě sběru a porovnání dat jsou poté formulovány závěry práce, dále doporučení k dalšímu možnému zkoumání a využití výsledků v oblasti cestovního ruchu.

2 CÍL A METODIKA PRÁCE

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem práce je interpretace genia loci vybraných lokalit spojených s II. světovou válkou (konkrétně *Orlí hnízdo* a *Osvětim*), a to na základě kombinace studia relevantních odborných textů a propagačních materiálů, vlastního pozorování v terénu a získaných informací od náhodně vybraného vzorku návštěvníků těchto míst. Práce se zabývá otázkou využití spojitosti vybraných míst s válečnou historií v cestovním ruchu a zejména pak způsobem, jakým je tento vztah místa a historie vnímán turisty a jak je prezentován institucemi cestovního ruchu.

Práce dále sleduje zejména souvislost II. světové války s vlivem na turistickou návštěvnost daného místa či dokonce celého regionu, jaké jsou současné trendy a jaký budoucí vývoj lze předpokládat. Zmapována bude také nabídka cestovního ruchu na daných místech a způsob propagace a správy těchto míst.

2.1.1 Hypotézy

Níže uvedené pracovní hypotézy představují bazální rámec pro oblast zkoumání a byly formulovány na základě teoretických předpokladů a veřejně dostupných informací o diskutovaných místech. Termínem *vybraná místa* se rozumí lokality zvolené pro bližší zkoumání, tedy Orlí hnízdo a Osvětim.

H1. Genius loci vybraných míst pramení zejména z jejich historické souvislosti s II. světovou válkou.

H2. Motivace turistů k návštěvě vybraných míst je primárně ovlivněna jejich geniem loci.

Praktická část bakalářské práce má za úkol formulované hypotézy ověřit a přiblížit současnou situaci v otázce zapojení významných míst II. světové války do cestovního ruchu. Nástrojem ověřování je práce s propagačními a informačními materiály, které se vztahují k vybraným lokalitám, dále vlastní pozorování v daném místě včetně zhodnocení tamějších služeb cestovního ruchu. V neposlední řadě je součástí šetření také sběr dat pomocí dotazníků přímo na daném místě mezi návštěvníky.

2.2 Metodika zpracování

Práce vychází z dosavadních odborných poznatků na poli studia jevu genius loci, a to především v přímé souvislosti s cestovním ruchem. Pro vlastní praktickou část práce byl využit zejména metodický obsah terénního výzkumu popsany Zelenkou [21] doplněný o další aplikované metody. Nezbytné bylo také intenzivní studium historie zvolených míst včetně souvisejících dějinných témat. Výzkum genia loci vybraných míst se orientoval hlavně podle těchto stanovených metodických postupů:

- Co nejvíce se seznámit s vybranými místy před plánovanou návštěvou (studium historie, aktuální dostupnost a podoba míst atp.)
- Prostudovat množství aktuálních propagačních a informačních materiálů vztahujících se k těmto místům
- Během osobní návštěvy zaznamenávat a pojmenovávat vlastní pocity, dále sledovat chování ostatních návštěvníků a personálu zajišťujícího služby cestovního ruchu.
- Zaznamenat organizaci aktivit cestovního ruchu na daných místech.
- Získané osobní dojmy zhodnotit v časovém a místním odstupu.
- Do dotazníkového šetření zahrnout co nejširší spektrum respondentů (volbou vhodného místa a času pro oslovování).

Vedle interpretace genia loci bylo smyslem výzkumu také získat ucelený obraz využití míst pro turismus a realizace nabídky služeb cestovního ruchu ve vybraných lokalitách. Výzkum se zabývá otázkou spojitosti daného místa s válečnou historií a zejména pak způsobem, jakým je tento vztah místa a historie vnímán turisty a jak je prezentován institucemi cestovního ruchu. Doplnkovou částí výzkumu je také zjišťování míry spokojenosti turistů s dostupnými službami cestovního ruchu na konkrétním místě. Výsledky jsou poté formulovány díky vzájemným vazbám mezi informačními zdroji.

Při interpretaci výsledků šetření je potřeba přihlídnout k okolnostem ovlivňujícím závěry práce. Mezi ty se řadí zejména terénní výzkum v jediném konkrétním termínu, což vylučuje například sledování vlivu ročního období a počasí na vnímání atmosféry daného místa, případně také zvolený den v týdnu, který může ovlivňovat počet a skladbu

návštěvníků stejně jako snadnou dostupnost na místo. Limitujícími faktory, co se týče dotazníkového šetření, je především absence předvýzkumu a jazyková bariéra. Dotazníky mohli vyplnit pouze respondenti, kteří ovládali anglický, respektive německý a český jazyk na dostatečné úrovni pro pochopení smyslu otázek. Problém jazykové bariéry se musí zohlednit také při překladu odpovědí do českého jazyka, kdy může případnou nepřesností v překládání unikát jejich smysl. V případě metody vlastního pozorování je nutné počítat s existujícím vlivem preferencí, vědomostí, vnímání a osobních názorů autorky na formulované závěry.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1 Pojetí genia loci

Genius loci – do českého jazyka nejčastěji překládán jako *duch místa* – je dnes převážně chápán jako zvláštní, charakteristická atmosféra určitého místa. Podle Páskové a Zelenky [8] se jedná o „*holistický souhrn hmatatelných i nehmataelných projevů historie i současnosti lokality, jedinečný a neopakovatelný...*“. Šípek [19] popisuje, že specifická atmosféra se odráží v lidském kognitivním a emočním prožitku spojeném právě s tím kterým místem. Tento prožitek je ovšem možno různými interpretacemi místa ovlivnit (zeslabit, zintenzivnit). Podle Štyrského [20] v cestovním ruchu (CR) jde především o výzvu pro poskytovatele produktů CR a marketingové plánování, jak s touto skutečností pracovat.

Štyrský a Šípek [17] dále rozvíjí pojetí genia loci jako „*psychologicky obtížně definovaný jev tvořený řadou momentů*“, mezi které se řadí atmosférické a přírodní podmínky v lokalitě, kulturní ztvárnění, ale také momentální psychické rozpoložení člověka a jeho fyzická kondice. Podle Šípka [19] vnímání atmosféry místa je často mezi lidmi podobné, spolu se Štyrským [17] pak dodává, že může působit i zcela rozdílně podle zkušeností a hodnot každého jedince.

Šípek [18] po psychologické stránce přirovnává zážitek genius loci k zážitkům estetického, potažmo uměleckého rázu. S jevem genius loci se tak nejspíše setkáme tam, kde u vnímaných objektů *dojde k přesahu nad aktuální funkční význam*, za předpokladu existuje-li tzv. distance (podle termínu *psychická distance* E. Bullougha, 1912 paraf. v Šípek, [18]). Šípek popisuje [18], že tato distance nám pomáhá v určitých momentech odpoutat se od aktuálnosti, *reality* a vnímat své okolí v jiné perspektivě. Z toho lze dále definovat i časoprostorovou distanci, nebo spíše distanci *časovou a prostorovou*, tedy *zamlžení* našich vjemů časovým a prostorovým odstupem.

Co se týče metodologických slabin studia tohoto jevu, Šípek [18] mluví především o pokusech fotografického zachycení genia loci, kdy může docházet ke značnému zabarvení reality a dojmy z daného místa tak mohou být i velmi rozdílné oproti zážitkům vyvolaným během osobní přítomnosti na místě. Blíže se zachycení genia loci technickými prostředky zajímá např. Čadík [1] a Pavlík [10].

Norberg-Schulz [11] se poté blíže zabývá významem *místa*. Chápe ho jako *integrální součást existence*, popř. *něco více než abstraktní polohu*. Místem má na mysli souhrn konkrétních hmotných věcí, které dohromady tvoří podstatu, atmosféru onoho místa. Norberg-Schulz [11] dále uvádí, že chceme-li popsat strukturu místa, je nutné mimo jiné definovat jeho *charakter*, neboli atmosféru, která je *nejobecnější vlastností každého místa*. Každé místo má svůj charakter, který se mění s časem (tj. v závislosti na ročním období, denní době, počasí). K *charakteru* dodává, že k vystižení jeho výrazné podstaty často nestačí použití jediného popisného slova. Osobně pak vidí konkretizaci *genia loci* v architektuře¹, kdy stavbou dochází ke shromáždění vlastností místa a jejich přiblížení k člověku. Podobně tak Cílek [39] nepřikládá *geniu loci* výlučně abstraktní podstatu, ale chápe ho jako vlastnost, kterou lze číst z podoby místa. Onu atmosféru místa však zároveň považuje za *jednu z nejsilnějších esencí krajiny a základ její duchovní kostry*.

Pro potřeby práce je *genius loci* chápán jako specifická atmosféra místa, která má nepopíratelný vliv na emoční prožitek návštěvníků lokality. Bylo by možné vyvodit, že *genius loci existuje* (mimo jiné nebo právě proto) prostřednictvím lidského vnímání, jeho nositelem, respektive zdrojem je však právě místo.

3.2 Výzkum v oblasti genia loci

Genius loci se zdá být jevem jen těžko uchopitelným, avšak pro cestovní ruch (mluvíme-li zejména o zážitkovém CR) téměř nepostradatelným. Nabízí se tedy snaha ho co nejvíce pochopit, respektive poznat, jak *funguje* a jak jej lze využít, popř. ovlivnit. Za jednu z cest seznámení se s *geniem loci* lze považovat jeho interpretaci, tedy především sdělení pocitů, které v člověku místo vyvolává, a jejich následné srovnávání. V čisté hypotetické rovině – jestliže by byla nalezena co největší shoda, *genius loci* určitých míst by mohl být přesněji definován s téměř *obecnou* platností.

3.2.1 Výzkum na FIM UHK

Jak uvádí Zelenka [21], v letech 2006 – 2008 proběhl výzkum *genia loci* na Fakultě informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové (dále FIM UHK). Obsah metodiky výzkumu byl tvořen řešením následujících oblastí problému (Zelenka, [21], volně zpracováno):

- Kde a jak hledat *genius loci*? – na základě mapových podkladů, zažití zvláštního pocitu na konkrétním místě, doporučení ostatních osob
- Jak se ptát/pátrat po místech s *geniem loci*? – studium historických záznamů, dotazování rezidentů ohledně míst spojených s pověstmi, vyvarovat se používání slovního spojení *genius loci* při dotazování
- Způsoby focení a *mapování* *genia loci* – pořizování záznamů kvality a kvantity pocitů, grafická tvorba *mapy* *genia loci*, focení z více perspektiv
- Co je pro zkoumání zajímavé – závislost intenzity *genia loci* na změně počasí, opětovná návštěva místa, přítomnost další osoby v místě, dále také sledování individuálnosti projevů *genia loci* a vlivy, které tyto projevy mohou potlačovat.

Výzkum byl prováděn na několika zeměpisně i povahově rozdílných místech. Výsledky výzkumu byly zpracovány popisnou formou míst a osobních prožitků (popř. reprodukcí popisu vnímání). Formulované závěry přinesly zejména následující poznání (Zelenka, [22], volně zpracováno):

- *Genius loci* byl pocíťován i na místech, která nelze označit jako krásná, harmonická.
- Pocíťovaný *genius loci* byl často spojen se znalostí historie místa, vliv na vjemy mělo i časové hledisko (respektive *distance*).
- *Genius loci* se s další návštěvou měnil (slábl i sílil), vliv na pocíťování *genia loci* měl i časový a místní odstup od daného místa.
- V některých případech vnímání *genia loci* velmi ovlivňovaly vnější podmínky, jako je počasí, doba návštěvy, množství ostatních lidí.
- Ověřena byla také hypotéza blízkosti *genia loci* a fenoménu domova v psychické rovině.
- Ke zprostředkování *genia loci* v jisté míře lze využít také fotografii vytvořenou technologií HDR (*high dynamic range*) v doprovodu vhodného popisu – ovšem také v závislosti na připravenosti adresáta.

Výsledky výzkumu na FIM UHK v letech 2006 – 2008, včetně použité metodiky, mohou tvořit základ pro další zkoumání genia loci a jeho hlubší analýzu.

3.2.2 Projekt Spirit of place

Dle informací na webu Proculture [31] měl proběhnout další výzkum genia loci – projekt Spirit of place v rámci rigorózní práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (dále FF UK). Průzkum se měl zaměřovat na města, v nichž se nachází památky uvedené na seznamu UNESCO. Konkrétně z Česka to byl Český Krumlov, Praha a Telč. Cílem byl průzkum vnímání a interpretace genia loci těchto měst.

Zvolenou metodou, popsanou v knize Piotra Sztompky [16], se stala tvorba autofotografie, pojetí genia loci pak vychází z konceptu Norberga-Schulze [11], tedy zviditelňování atmosféry místa prostřednictvím architektury. Aplikace metody v praxi má podobu fotografií pořízených respondentem podle jeho vlastního vnímání a interpretace určitých míst a objektů. Doplnující metodou pak bylo dotazníkové šetření. Respondenty měly být osoby z řad dobrovolníků spolupracujících na projektu.

Jak je uvedeno v příspěvku na webu Proculture [31], prezentace výsledků projektu Spirit of place byla plánována formou výstavy na půdě FF UK na jaře roku 2009. Počítalo se též se zpracováním výsledků do tištěné podoby a elektronickou publikací.

Nyní je však složité se se závěry výzkumu seznámit. Webová stránka, na které měl být projekt prezentován (www.spiritofplace.cz), je aktuálně nefunkční. Bezvýsledné bylo též kontaktování serveru Proculture i pracoviště FF UK.²

3.2.3 Soutěž DestinaCZe

Název *DestinaCZe* označuje soutěž, kterou pořádá Česká centrála cestovního ruchu - CzechTourism a jejíž hlavní náplní je volba nejlepší turistické atraktivity v Česku prostřednictvím internetu. V roce 2014 proběhl druhý ročník soutěže a obsahoval pět kategorií, z nichž jedna byla *Genius loci – nejmagičtější místo* [42]. Ze své podstaty se nejedná o výzkum genia loci v pravém slova smyslu (tedy metodicky vedenou práci s vědecky ověřenými výsledky), způsob průběhu soutěže však svým obsahem aplikuje

některé části metodiky výzkumu podle Zelenky [21] a zároveň by se mohl stát inspirací pro další budoucí výzkumy genia loci.

Dle veřejně dostupných pravidel soutěže CzechTourism [42] princip v kategorii *Genius loci – nejmagičtější místo* spočíval v rozdělení hlasů registrovaných účastníků soutěže konkrétním destinacím, respektive objektům. Rozhodovat se mohlo mezi pěti místy, která vzešla z předchozích nominací. Místa byla nominována odbornou porotou sestavenou z regionálních zástupců domácího cestovního ruchu v Česku, což samo o sobě již může mírně prozrazovat určitou míru kolektivní shody ve vnímání genia loci a také ukazovat praktické řešení otázky, *kde a jak je možné genius loci hledat* (Zelenka, [21]). Na internetových stránkách (www.destinacze2014.cz) byly uveřejněny fotografie míst doplněné popisem – nelze tedy přesně určit, zda hlasující tak hodnotili místa spíše podle fotografií nebo na základě vlastní zkušenosti.

Konečné pořadí finalistů druhého ročníku ve výše zmíněné kategorii a bodové ohodnocení bylo následující (CzechTourism [38], volně zpracováno):

1. Nedostavěný gotický chrám Panny Marie v Panenském Týnci (22 215 hlasů)
2. Klášter Kladruby (21 155 hlasů)
3. Staronová synagoga a Starý židovský hřbitov v Praze (1 875 hlasů)
4. Modlivý důl ve Svojkově (1 630 hlasů)
5. Bezděz (1 592 hlasů).

Zajímavostí je, že dle portálu CzechTourism [38] byl o kategorii *Genius loci – nejmagičtější místo* mezi účastníky soutěže zaznamenán velký zájem a vítězné místo (nedostavěný gotický chrám) se stal i absolutním vítězem celé soutěže (celkem bylo v rámci všech soutěžních kategorií rozděleno 166 491 hlasů).

Vítězný nedostavěný gotický chrám Panny Marie v Panenském Týnci je podle CzechTourism [38] charakterizován takto: „*Chrám je součástí klášterního komplexu, který zahrnuje budovu bývalého kláštera klarisek, spojovaného se sv. Anežkou Českou, a park. (...) Tvrdí se, že místo je nabito mocnou pozitivní energií a má schopnost odstraňovat depresivní stavy, přinášet optimismus, dobrou náladu, elán a radost ze života.*“, přičemž součástí celkového popisu je také v krátkosti zmíněna pověst vztahující se k místu.

Soutěž dává příležitost k propagaci méně známých avšak zajímavých míst. Zároveň regiony tak mají možnost upozornit na své pozoruhodnosti a podpořit tím místní cestovní

ruch, potažmo ekonomiku celé oblasti. Bylo by velice zajímavé sledovat případný vliv na (předpokládaný) růst návštěvnosti zmíněných pěti míst po zveřejnění výsledků soutěže během určitého období.

3.3 Vymezení zájmové oblasti – související témata

Stále přetrvávající obecný zájem o dění během II. světové války čerpá především z její podstaty mezinárodního vojenského konfliktu do té doby téměř nepředstavitelných rozměrů. To platí z pohledu např. použitých technologií, politického vyjednávání i schopnosti manipulace výrazných vůdčích osobností, ale v neposlední řadě především z hlediska počtu lidských obětí. Samostatnou kapitolou pak jsou koncentrační tábory a zločiny proti lidskosti, kterým se nelze v kontextu II. světové války vyhnout. Přestože o provozu v táborech bylo do dnešní doby již mnoho řečeno ze spousty odborných i laických kruhů, způsob systematického masového vyvražďování civilistů obecně nadále otrásá představou lidské přirozenosti.

Vedle enormního rozsahu II. světové války je dalším aspektem ovlivňujícím neustálou živost tohoto tématu také čas. Samotná válka se datuje do rozmezí let 1939 – 1945, doba od jejího uplynutí k dnešnímu dni tedy dosahuje sotva délky průměrného lidského života, což je z pohledu dějin naší civilizace jen nepatrné časové údobí. Během této doby však dochází ke stále novým poznatkům, zkreslování reality a mnohým rozdílným interpretacím průběhu událostí.

Taktéž vzhledem k poměrně snadnému přístupu k rychlým informacím pomocí internetové sítě je širší veřejnost konfrontována s množstvím mnohdy protichůdných pohledů a interpretací dějinných událostí, které ovlivňují konečný samostatný úsudek jednotlivce. I z tohoto důvodu ale může pramenit dnešní neustálý zájem o návštěvu míst s nevědní minulostí s cílem zažít osobně onu *atmosféru místa*, obhájit či vyvrátit vžité názory a rozšířit své poznání. Velice však záleží, co je zde těmto návštěvníkům ukazováno a jakým způsobem.

3.3.1 Dark Tourism

Výraz dark tourism neboli česky temný cestovní ruch označuje jeden ze současných trendů v cestování. V širším pojetí jej lze chápat jako cestování na místa spojená se strachem,

utrpením a smrtí. Dark tourism je dle Kotíkové [55] možné dále dělit do podkategorií podle typu místa, které je cílem turistů. Patří sem zejména návštěva hřbitovů, věznic a mučírén, míst katastrof, poprav, genocidy, v neposlední řadě pak také muzea a památníky odkazující na událost spojenou s neštěstím.

Kotíková [55] vidí příčiny rozvoje temného cestovního ruchu jak na straně poptávajících klientů, tak i v řadách tvůrců produktů CR. Nezapomíná ani na fakt, že samotný dark tourism je tvořen mnoha dalšími dílčími aspekty.

Co se týče určení motivace lidí k účasti na temném cestovním ruchu, Kotíková [55] dále uvádí, že převládají zejména důvody uctění památky zesnulých, úcta k mrtvým a utrpení, dále zájem o poznání a vzdělávání, osobní prožitek (strachu, popř. ohrožení) nebo hra a zábava. Nelze však opomenout, že jednotlivé motivy se často překrývají a existují vedle sebe, stejně tak dark tourism se může prolínat s jinými formami cestovního ruchu. Atraktivitu temného cestovního ruchu lze dle motivace a pociťovaných prožitků dále kategorizovat.

3.3.2 Cestovní ruch a etika

Pomineme-li obecný etický kodex pro cestovní ruch UN WTO [48], pak právě v souvislosti s temným cestovním ruchem se přímo nabízí úvaha o etické stránce zpřístupnění mnoha míst veřejnosti. Jedna ze základních otázek například zní: je etické komercializovat místa, na kterých trpěli a umírali lidé? Není snad nejmenších pochyb, že především s místy spojenými s lidskou tragédií je nutné velmi citlivě pracovat.

Sharpley a Stone [63] upozorňují, že v kontextu temného cestovního ruchu je důležitým bodem navržení koncepčního etického rámce pro analýzu *prodeje* příběhů národní tragédie a kulturního dědictví *temné* povahy. Oblast studií komercializace kulturního dědictví s touto tematikou se poté zabývá minimálně dvěma morálně-etickými prvky. Především obchodní etikou a tím, jakým způsobem podniky v rámci tohoto odvětví³ sdělují návštěvnické veřejnosti *temné* příběhy a zda považují své jednání za etické a neškodné. Dále je to také osobní morálka a to, jak jsou tyto mnohdy provokativní příběhy přijímány a akceptovány v závislosti na morálních zásadách návštěvníků z rozdílného kulturního prostředí.

Sharpley a Stone [63] dále mluví o doplňujících sporných otázkách – například zda by měla existovat omezení přístupu k určitým místům podle toho, co je pro různé zájmové skupiny návštěvníků morálně přijatelné. Myšlenku konkrétně demonstrují na příkladu návštěvy muzea Auschwitz-Birkenau a ptají se: Jaký je například nejzodpovědnější způsob umožnění vstupu návštěvníkům do muzea v souladu s morálními kodexy příbuzných vězňů a obětí brutality ale také ostatních skupin návštěvníků? Založení Státního muzea Auschwitz-Birkenau (více viz kapitola 4.2.2) se ovšem skutečně neobešlo bez předchozí diskuze zájmových skupin (tj. mezi bývalými vězni, muzejníky, historiky, konzervátory atp.) o způsobu (ne)zachování bývalého koncentračního tábora. Návrhy se lišily od myšlenky srovnání celého areálu se zemí a zaorání půdy až po snahu o maximální zachování místa v původním stavu, tedy zachování jeho *autentičnosti* (více o autentičnosti v cestovním ruchu např. Pásková a Zelenka [8], Sharpley a Stone [63] nebo Štyrský a Šípek, [17]). Liší se též samotné označení místa – vedle muzea ho lze chápat jako hřbitov, památník, institut paměti či jako poznávací a vzdělávací středisko. V každém případě dle oficiálního online průvodce [14] lze tvrdit, že dnešní podoba Státního muzea Auschwitz-Birkenau splňuje všechny výše zmíněné funkce.

3.4 Chronologie II. světové války

Pro snadnější ukotvení tématu a orientaci v souvislostech je nezbytné uvést několik stručných, avšak zásadních časových údajů. Chronologie byla volně zpracována převážně podle A. Shawa [12] a vychází ze základního časového vymezení trvání války od 1. září roku 1939 do 2. září roku 1945. Zde je nutno dodat, že bakalářská práce se kromě tohoto vymezeného časového období zaměřuje i na léta před válečným konfliktem, a to zejména na období nacionálně socialistické diktatury, která vznik a vývoj války samotné velmi ovlivnila. Stejně tak jsou v textu zmíněny i události poválečné.

3.4.1 Události před vypuknutím války (20. a 30. léta 20. stol.)

Roky po I. světové válce (1914 – 18) znamenaly pro Německo, které muselo uznat výhradní vinu za rozpoutání války, ekonomický úpadek. Vlivem několika okolností – např. povinnost splácet válečné reparace, ztráta kontroly nad průmyslovou oblastí Porúří, hospodářská krize (1929), znehodnocení měny – rostla společenská nespokojenost a nestabilita. V tomto pro Němce zoufalém čase (20. léta 20. stol.) začal Adolf Hitler budovat a propagovat sílu nacistické ideologie. Relativně krátkou dobu trvalo než si

pomocí slibů o německé pospolitosti a vyhlídek na budoucí prosperitu Německa dokázal získat masové řady přívrženců. Společnosti přinesl politickou alternativu a předhodil ji viníka všech dosavadních poválečných problémů - zejména Židy a komunisty.

Poté, co se roku 1933 Hitler stal říšským kancléřem, vznikl nový totalitní stát. Upevnění státní politické moci následovaly plány na další expanzi. Mimo jiné došlo k připojení Rakouska (*anšlus*), postoupení československého pohraničí a následně také k okupaci Československa a vyhlášení protektorátu. Ačkoli Německo porušilo Versailleskou smlouvu, světové mocnosti (Velká Británie, Francie) v této fázi odmítly vojensky zasáhnout z obavy rozpoutání dalšího válečného konfliktu a přiklonily se k volbě ustoupit německým požadavkům (tzv. politika *appeasementu*).

3.4.2 Válka (1. 9. 1939 – 2. 9. 1945)

K prvnímu dni měsíce září roku 1939 německá armáda zahajuje invazi do Polska. Následuje ultimátum Francie a Británie s požadavkem stažení vojsk z okupovaného území, po nedodržení ultimáta vyhlásují obě země Německu válku. Následně východní polskou hranici překračuje Rudá armáda. Polsko je rozděleno na dvě okupační zóny, a to na německou a sovětskou. Počátkem října téhož roku Německo anektuje západní území Polska. V listopadu začíná ozbrojený konflikt mezi Sovětským svazem a Finskem, tzv. Zimní válka.

V březnu roku 1940 dochází ke smíru mezi Finskem a SSSR. Na jaře Německo napadá Norsko (9. dubna) a obsazuje také Dánsko, 10. května pak Němci útočí také na Nizozemsko, Belgie a Lucembursko a připravuje se k napadení Francie. Mezitím se funkce britského premiéra ujímá Winston Churchill. V červnu 1940 Mussoliniho fašistická Itálie vyhlásuje Francii a Velké Británii válku. Následuje obsazení Paříže německými vojsky, sovětská anexe lotyšského území a kapitulace Francie. Následující měsíc začíná bitva o Británii. Počátkem listopadu Itálie napadá Řecko a zároveň se její vojska v Egyptě střetávají s britskou armádou.

Počátkem roku 1941 britská vojska dále postupují Afrikou, německé ozbrojené síly zde zahajují také své operace. V dubnu Němci napadají Řecko a Jugoslávii. Obě země během téhož měsíce postupně kapitulují, mezitím SSSR a Japonsko podepisují smlouvu o vzájemném neútočení. V květnu je zaznamenáno potopení německé válečné lodi *Bismarck*. 22. června německé vojsko zahajuje útok na SSSR v operaci Barbarossa, týž den je zároveň považován za začátek tzv. Pokračovací války mezi Finskem a SSSR. Finsko

oficiálně vyhláší válku Sovětskému svazu o tři dny později. Následující měsíc Japonsko obsazuje Indočínu a zahajuje útok na Malajsi.

Na začátku září 1941 začíná obléhání Leningradu německými vojsky, o pár dní později je obsazen Kyjev, nedlouho poté jsou německými jednotkami SS masově popraveny tisíce kyjevských Židů. Ve stejném čase je v koncentračním táboře Auschwitz vyvinuta nová metoda masového vraždění za pomoci jedu Cyklon-B. Na konci měsíce Němci zahajují hlavní útok na Moskvu. Boje trvají do 6. prosince, poté Sovětské vojsko přechází do rozhodující ofenzívy. 7. prosince Japonsko útočí na Pearl Harbor. USA, Čína a Nizozemsko posléze vyhláší Japonsku válku, o čtyři dny později Německo a Itálie oficiálně vyhláší válku Spojeným státům.

V lednu 1942 Japonsko vyhláší válku Nizozemsku, dobývá Kuala Lumpur a zahajuje invazi do Barmy, do Evropy se přesouvají první jednotky americké armády. Na jaře Japonsko získává kontrolu nad Filipínami. Dne 27. května byl v Praze proveden atentát na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. V červnu v tichomoří dochází k bitvě o Midway a na africkém kontinentu získávají německé jednotky *Afrikakorps* převahu a dobývají město Tobruk. Následující měsíce propukají boje u Stalingradu a na tichomořském ostrově Guadalcanal. Na podzim roku 1942 získávají spojenecká vojska převahu v Africe.

Počátkem února 1943 se německé vojsko vzdává u Stalingradu, Japonsko ztrácí kontrolu nad Guadalcanalem. V květnu téhož roku jsou vytlačeny všechny vojenské jednotky Osy z afrického kontinentu. Dne 10. července se spojenecké jednotky vyloďují na Sicílii, několik dní poté se hroutí fašistický režim v Itálii a Mussolini je sesazen. V září ovšem zřizuje Italskou sociální republiku na severu země.

V zimě a na jaře roku 1944 zahajuje Sovětská armáda několik důležitých ofenzívních akcí. Na západní frontě se dne 6. června v Normandii vyloďují spojenecké síly a poté postupují dále do vnitrozemí Francie. V červenci se Rudé armádě daří dobýt Minsk, následující měsíc Spojenci dorazili do Paříže. Během srpna zároveň ve Varšavě dochází k povstání proti okupantům, na Slovensku pak začíná Slovenské národní povstání. Na konci roku je znovu zahájena bitva o Filipíny.

S rokem 1945 přichází další zatlačování německé armády na evropském kontinentu. Dochází také k porážkám japonských vojsk (např. bitvy o Iwodžimu a Okinawu). Dne 28. dubna je popraven Benito Mussolini, o dva dny později spáchal

sebevraždu Adolf Hitler. Další dny je likvidován poslední odpor nacistů v Evropě, 8. května Německo oficiálně kapituluje. 6. a 9. srpna jsou Spojenými státy svrženy atomové bomby na japonská města Hirošima a Nagasaki, za necelý měsíc poté (dne 2. září) Japonsko zcela kapituluje, čímž oficiálně končí II. světová válka.

3.4.3 Události po konci války

Poválečné uspořádání nejen v Evropě bylo ovlivněno zejména vznikem dvou supervelmocí, rozdělením sfér vlivu a rozměrem škod, které válka způsobila. Ještě během války probíhaly politické rozhovory o další podobě života v Evropě i jiných částech světa a prostředcích udržujících mír (např. přijetí Charty OSN či Jaltská a Postupimská konference). Nedlouho po válce vznikaly plány na hospodářskou obnovu válkou zasažených evropských zemí (Marshallův plán, RVHP). Světová politická bipolarita několik dalších desítek let po válce přinášela rozdílné názory a interpretaci dějinných událostí.

3.5 Dějiště II. světové války a cestovní ruch

Značný počet míst, která jsou z hlediska své souvislosti s II. světovou válkou velmi významná a zároveň v turistické oblibě, mají převážně pietní charakter – mluvíme především o bojištích (např. pláž Omaha v Normandii), koncentračních táborech (např. Terezín, Osvětim, Mauthausen), hromadných popravištích (např. Kobylišká střelnice), míst povstání (např. dějiště Slovenského národního povstání v Banské Bystrici). Na takových místech jsou nezdědka vybudovány památníky, příp. v kombinaci se založenými muzei nebo stálou expozicí připomínající návštěvníkům původní podobu a historii místa (více např.: [3], [57], [59], [61]). Jiná dějiště, zajímavá zejména pro svůj lokální význam v daném regionu, jsou často opatřena pamětní deskou – např. kostel sv. Cyrila a Metoděje v Praze, kde se ukryvali parašutisté po atentátu na R. Heydricha, jak popisuje Davidová [43].

Existují však také místa II. světové války spojená s důležitými politickými úkony ovlivňující průběh válečného konfliktu (např. zámek Livadia, kde se konala Jaltská konference, nebo trosky někdejšího Hitlerova Berghofu). Tato dějiště na rozdíl od jmenovaných památných míst postrádají pietní podstatu a často nemusí být označena žádným z výše uvedených způsobů či nabízet možnost přístupu širší veřejnosti. Přesto mohou být taktéž vyhledávaným cílem turistů, ačkoli si vyžadují předchozí informovanost a často hlubší zájem návštěvníků o téma II. světové války.

3.5.1 Příklady využití dějinných událostí v cestovním ruchu

Konkrétně jedná-li se o problematiku dějin II. světové války, existují zajímavé způsoby využití válečné minulosti míst v cestovním ruchu. Níže je představen projekt realizovaný z iniciativy Občanského spolku OSM (sdružení občanů Prahy 8) za účelem podpory turismu a poznávání Městské části Prahy 8. Dále je zmíněn produkt cestovního ruchu v podobě zájezdu tematicky zaměřeného výhradně na určitý úsek II. světové války.

Projekt „Po stopách II. světové války na Praze 8“

Jedná se o projekt spuštěný na konci roku 2013, jehož cílem je přiblížit návštěvníkům Prahy historii Městské části Praha 8 během II. světové války. Hlavním výsledkem projektu je vznik lokálně kontextové služby pro tzv. chytré mobilní telefony s operačním systémem *iOS* nebo *Android*. Tato mobilní aplikace vytvořena společností *Creative Vision* [40] své uživatele provádí místy, která mají souvislost s II. světovou válkou a nabízí jim textový výklad obohacený o dobovou i současnou fotogalerii. Dle oficiálního popisu [23] se aplikace člení do následujících kapitol: *Dějiště historických událostí*, *Místa odbojářské a ilegální činnosti*, *Pietní místa* a *Kameny zmizelých*. Všechna místa si lze také zobrazit na mapě a vytvořit si tak vlastní trasu poznání. K dispozici je také verze v anglickém a ruském jazyce.

Obrázek 1: Náhled obsahu aplikace v internetovém obchodě Google Play.

Zdroj: Google Inc. [23]

Poznávací zájezd „Z Normandie až do Plzně - po stopách americké armády“

Dle webových prezentací [36] a [37] tento produkt cestovního ruchu nabízí česká cestovní kancelář *Poznání*. Zájezd je sedmidenní a nabízí prohlídku těch nejzajímavějších míst vztahujících se k vylození spojeneckých vojsk v Normandii a dalšímu postupu kontinentem proti nacistickým silám. Odjezd je z několika míst v ČR s první zastávkou v obci Vierville-sur-Mer, poblíž pláže Omaha, součástí zájezdu je mimo jiné návštěva měst Caen, Paříž, Remeš, stejně jako německého Remagenu, Norimberku a české Plzně. Vždy je však kladen důraz na spojitost s II. světovou válkou, cesta tak obsahuje prohlídku spousty bojišť, muzeí a památníků věnovaných vzpomínce na tuto historickou událost. Přímé seznámení s těmito místy doplňuje také odborný výklad průvodce.

Cena zájezdu se odvíjí od zvoleného typu nocování (v nabídce je varianta noclehu v hotelovém řetězci *Formule 1* [36] nebo v hotelech *Etap* [37]) v rozmezí 10 490 – 11 990,- Kč za osobu (platné pro zájezd konaný v září 2014), přičemž v ceně je zahrnuta doprava autobusem, 5x ubytování v hotelu včetně snídaně, zajištění služeb vedoucího zájezdu a poskytnutí informačních materiálů.

V obou příkladech konkrétního využití historických souvislostí pro cestovní ruch se jedná o značný vliv na lidské vnímání určitých míst. Uživatelé mobilní aplikace stejně jako účastníci zmíněného zájezdu tak mohou vidět i jinak nevýrazná místa v zajímavé perspektivě – *právě zde byl spáchán atentát, právě zde zemřely tisícovky vojáků*.

4 PŘEDSTAVENÍ VYBRANÝCH MÍST

Pro podrobnější interpretaci genia loci významných míst II. světové války byly vybrány dvě lokality a to především z důvodu mimořádného vlastního charakteru a zároveň vzájemně protikladného vztahu. Obě tato místa byla zvolena také pro svůj značný mezinárodní význam.

Na jedné straně byla sledována atmosféra a turistická atraktivita někdejšího oblíbeného rekreačního sídla říšského vůdce Adolfa Hitlera a jeho pohlavárů obklopeného přírodními krásami berchtesgadenských Alp. V kontrastu proti tomu stojí zachovalý koncentrační a vyhlazovací tábor postavený nedaleko okresního města Osvětim v jižním Polsku. Místo je celosvětově nechvalně známé zejména pro masové mučení a vyvražďování vězňů v době II. světové války, během níž zde dle Moulise [5] přišlo o život ve srovnání s ostatními nacistickými tábory mnohonásobně více lidí.

4.1 Orlí hnízdo

4.1.1 Oblast Berchtesgadenska a Obersalzbergu

Portál Cestování.cz [25] popisuje Zemský okres Berchtesgadensko (německy *Berchtesgadener Land*) jako alpskou oblast s velkým množstvím krajinných vrcholů (např. Watzmann, Kehlstein) nacházející se v jihovýchodním cípu německého území u státní hranice s Rakouskem. Oblast spadá pod bavorský vládní obvod Horní Bavorsy. Název je odvozen od horského městečka (resp. městysu) Berchtesgaden. Jestliže se mluví o *Berchtesgadenských Alpách*, je tím myšlena krajinná oblast přesahující německo-rakouskou státní hranici.

Jižně od obce Bechtesgaden se v okolí třetí nejvyšší hory Německa Watzmann (2713 m. n. m.), rozprostírá *Národní park Berchtesgaden* o rozloze 20 880 ha. Přírodní dominantou berchtesgadenského národního parku je také ledovcové jezero Königssee, které leží ve výšce 603 m n. m. a je 8 km dlouhé, 2 km široké a hluboké až 188 m. Podle Sanetříka [9] je vysoká návštěvnost parku především založena na překrásné krajinné scenérii i snadné dostupnosti. V národním parku existuje síť turistických cest o celkové délce přibližně 190 km, je zde postaveno devět turistických chat a také informační střediska. Národní park se od roku 1983 se podílí na programu UNESCO „*Člověk a biosféra*“.

Podle tištěných průvodců [2] a [7] již v minulosti bylo celé Berchtesgadensko oblíbenou lokalitou pro odpočinek, letní rezidenci zde měla bavorská královská rodina, později byla oblast především rekreačně využívána průmyslníky, umělci i šlechtou a stala se také vyhledávaným místem pro nabízené lázeňské služby. Dlouho před nacistickou minulostí byla hora Kehlstein (1834 m n. m.) oblíbeným turistickým cílem především horolezců a milovníků přírody. Po příchodu Adolfa Hitlera roku 1923 a jeho usídlením na úpatí Kehlsteinu, poblíž vesnice Obersalzberg, se však dějinný vývoj na Berchtesgadensku začal značně obracet.

Podle Franka [2] byl Obersalzberg do té doby řídce osídlenou vesnicí horských sedláků s několika rekreačními zařízeními pro hosty, mezi ty nejznámější patřil Platterhof. Poté, co Hitler v roce 1933 převzal státní moc, začala přestavba celého okolí Obersalzbergu na soukromé útočiště hlavních nacistických prominentů. Svou vilu zde měl například říšský polní maršál H. Göring či říšský velitel M. Bormann. Proměna Obersalzbergu mimo jiné znamenalo také vyvlastňování či nucený prodej pozemků a budov původních majitelů a vystěhování místního obyvatelstva. Středobodem celé oblasti se stal Hitlerův *horský zámček* Berghof, který vznikl po rozsáhlé přestavbě dřívějšího penzionu Wachenfeld. Na všechny stavební úpravy dohlížel právě Bormann. Berghof po dobu své existence sloužil jako venkovská rezidence *Vůdce* a stal se místem mnoha zahraničních diplomatických návštěv.

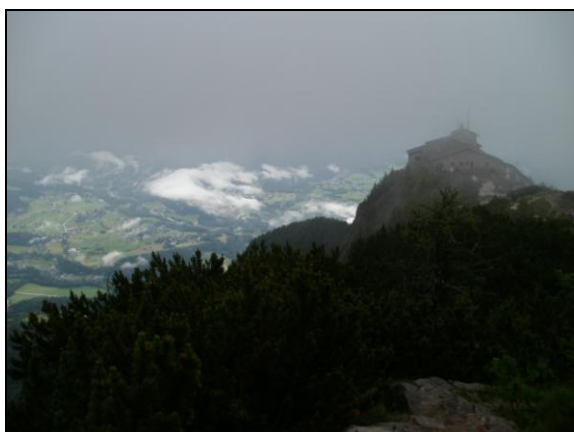
Frank [2] dále uvádí, že nedlouho po vybudování Berghofu roku 1936 se Bormann pustil do plánování a výstavby dalších objektů v nejbližším okolí. Například to byly kasárna pro jednotky ostražky, které měly zajišťovat bezpečí v oblasti, ubytovací kapacity pro vládní či zahraniční návštěvy (přebudovaný Platterhof na luxusní stranický hotel) a v neposlední řadě velká čajovna na vrcholu hory Kehlstein. Uzavřená oblast Obersalzbergu se brzy stala po Berlíně druhým mocenským centrem Třetí Říše.

Po náletech jednotek RAF (*Royal Air Force*) na jaře 1945 byla většina budov na Obersalzbergu silně poškozena či úplně zničena. Rozbořený Berghof byl na pokyn Hitlera jednotkami SS vypálen, aby nepřítel nezískal zejména tajné vládní dokumenty. Do roku 1948 Obersalzberg spadl pod americkou okupační správu, poté byl předán německým úřadům s podmínkou, že dojde k odstřelení trosk některých nacistických objektů na Obersalzbergu. Roku 1952 byly tak trosky Berghofu, Göringovy vily a Bormannova domu odstřeleny, později také ruiny nacistických kasáren. Budova Platterhofu byla

v poválečných letech opět obnovena a uvedena do provozu. Do roku 1996 sloužila (pod jménem *General Walker*) příslušníkům *US Army* jako rekreační objekt, poté byla budova ve zchátralém stavu předána Svobodnému státu Bavorsko. Na podzim roku 1999 je Platterhof i s přílehlými pozemky (celkem cca 500 ha) ve vlastnictví soukromé mnichovské firmy, která navzdory protestům obyvatel Obersalzbergu srovnala budovu se zemí. Na místě strženého Platterhofu je nyní vystavěno velké parkoviště pro motorová vozidla a stanoviště autobusů jedoucích na vrchol Kehlsteinu. Na místě Göringovy někdejší vily je postaven luxusní pětihvězdičkový hotel Intercontinental resort Berchtesgaden, první horské středisko tohoto typu v Německu.

4.1.2 Historie Orlího hnízda

Frank [2] dále popisuje, že samotný dům na Kehlsteinu (německy *Kehlsteinhaus*, anglicky *The Eagle's Nest*, česky *Orlí hnízdo*) postavený na skalním převisu hory jen pár desítek metrů od nejvyššího bodu měl sloužit pouze jako čajovna (*Teehaus*), popř. být menším konferenčním místem, nikoli rezidenčním sídlem k pobytu. Podstata výjimečnosti Orlího hnízda tkví zejména v jeho vysokohorské poloze a architektonickém řešení domu. Spíše než pro konkrétní využití domu byl *Kehlsteinhaus* stavěn jako reprezentace myšlenky téměř neomezených možností nové éry německého národa. Dům je relativně malý svými rozměry, ale velký vlastním významem. Zajímavostí je také fakt, že dům na Kehlsteinu je jedna z mála budov z celého Hitlerova uzavřeného okolí Obersalzbergu, která přečkala letecké bombardování spojeneckých sil roku 1945 a také v následujících letech byla ušetřena před zničením.

Obrázek 2: Pohled na Orlí hnízdo z vrcholu Kehlsteinu.
Zdroj: autor, 2014

Obrázek 3: Budova Orlího hnízda s terasou.
Zdroj: autor, 2014

Nápad postavit dům v téměř nepřístupném terénu Kehlsteinu si vyžadoval detailně vypracovaný plán. Realizaci stavby Orlího hnízda předcházelo vyřešení otázky s dostupností na vrchol hory, v tomto směru říšský velitel M. Bormann oslovil generálního inspektora německých silnic Dr. F. Todta. Roku 1937 začala výstavba 6,5 km dlouhé a 4 m široké silnice pro motorová vozidla vedoucí z úpatí Kehlsteinu až pod jeho vrchol. Na silnici bylo zbudováno pět tunelů a vysekáno místo ve skále pro otáčení vozidel v nadmořské výšce přibližně 1700 m, které nyní slouží jako horní parkoviště pro autobusy jedoucí na Kehlstein. Vzhledem k velmi obtížným terénním podmínkám (cca 800 m převýšení) se technicky jedná o velmi unikátní dílo silničního stavitelství.

Protože hlavním Bormannovým záměrem bylo postavení Orlího hnízda včetně přístupové silnice do Hitlerových padesátých narozenin, které připadaly na den 20.4.1939, bylo podle Franka [2] nutné souběžně se stavbou silnice zahájit i práce na samotném domě. V úrovni horního parkoviště byl do nitra skály vestavěn 3 m vysoký a 127 m dlouhý tunel zakončený kruhovou místností. Vše bylo obloženo pečlivě opracovaným přírodním kamenem. Z kruhové místnosti pak byla zbudována 124 m dlouhá výtahová šachta, která ústí přímo v domě na Kehlsteinu. Kabina výtahu je určena až pro 50 osob, její stěny jsou obloženy zrcadlovou mosazí a původně zde byly namontovány zelené kožené sedačky.

Obrázek 4: Vstupní portál do tunelu.
Zdroj: autor, 2014

Obrázek 5: Tunel v nitru Kehlsteinu
Zdroj: autor, 2014

Frank [2] dále uvádí, že postavit přímo Orlí hnízdo bylo zejména úkolem pro architekta prof. R. Ficka. Ten musel řešit hned několik stavebních otázek v souladu s přírodními podmínkami na vrcholu hory Kehlstein – především výšku, nedostatek stavebního

prostoru, strmé okraje vrcholu. Zohledněny musely být samozřejmě také povětrnostní podmínky a vlivy rychle se měnícího alpského počasí.

Podle Moravce [58] je Orlí hnízdo postaveno převážně ze žulových kamenů. Dům o rozměrech 20 x 52 m se skládal z největší osmiboké společenské haly, dále jídelny, menšího pokoje obkládaného limbovou borovicí (*Scharitzkehlstube*), pracovny (kterou Hitler údajně nikdy nevyužil) a dalších menších místností nezbytných pro zajištění běžného provozu budovy (kuchyně, WC, místnost pro doprovodné jednotky ostrahy). Propojení s venkovní terasou a stezkou k vyhlídkám zajišťovala vybudovaná kolonáda. Vybavení domu se skládalo z drahého mobiliáře a čalouněného nábytku v kombinaci s masivním dřevěným obložením.

Všechny práce od stavby silnice přes tunel a výtahovou šachtu až k domu na vrcholu hory musely být z důvodu časové tísně perfektně organizovány a plánovány tak, aby byly všechny pracovní síly efektivně využity, ale zároveň zde zůstal prostor pro případnou nutnou improvizaci. Na projektu se podílelo v rámci nepřetržitého provozu denních i nočních směn kolem 2 500 dělníků, přičemž z nich při nebezpečné stavbě minimálně šest zahynulo. Jak uvádí Černý [41], výlohy na uskutečnění *narozeninového dárku* pro Hitlera se vyšplhaly až téměř ke třiceti milionům tehdejších říšských marek (přibližně tři miliardy českých korun dnes).

Podle Franka [2] Adolf Hitler oficiálně Orlí hnízdo navštívil pouze třináctkrát, ačkoli projevil vedoucím práce úctu nad stavbou, v propagačním DVD [54] je zmíněno, že si toto místo příliš neoblíbil. Nejčastěji místo navštěvoval ve spojitosti se státními návštěvami (např. jako místo setkání s francouzským velvyslancem F. Poncetem v říjnu 1938). Od vypuknutí války se na *Kehlsteinhausu* diplomatická setkání nekonala a Hitler se tam již nikdy nevrátil. Na rozdíl od Hitlera místo často navštěvovala Eva Braunová se svými přáteli, možná právě proto dostala borovicová místnost *Scharitzkehlstube* přídomek *pokoj Evy Braunové*. Je zajímavé zmínit, že před německou veřejností bylo Orlí hnízdo utajováno z důvodu zachování obrazu Hitlera jako *lidového kancléře*. Naopak byla zajišťována publicita domu na Kehlsteinu v zahraničních médiích jako podpora propagace německé velkoleposti.

Jak Frank [2] dále uvádí, během války byla na Kehlsteinu instalována protiletadlová děla. Později vyšlo najevo, že v plánech spojeneckého leteckého útoku byl

za hlavní cíl na Berchtesgadensku vybrán Hitlerův Berghof a právě *The Eagle's Nest*, jak pojmenovali dům na Kehlsteinu Američané, v mylném domnění, že v hoře Kehlstein je ukryto tajné německé velitelství. Hlavní letecký útok spojenců proběhl dne 25.4.1945 a ačkoli byl téměř celý Obersalzberg vybombardován, Orlí hnízdo zasaženo nebylo. V květnu téhož roku dorazila do oblasti americká výsadková divize *Airborn* s cílem dobýt „alpskou pevnost“ [54], vojenský odpor nepřátel se na Orlím hnízdě stejně jako v Berchtesgadenu a Obersalzbergu však nekonal. Většina původního vybavení Orlího hnízda zmizela následkem rabování příslušníků americké armády, některé kusy byly uloženy dle [30] v Platterhofu. Na propagačním DVD [54] je zmíněno, že dnes se většina originálního mobiliáře pravděpodobně nachází v soukromých sbírkách. Frank [2] popisuje, že Roku 1952 byl pak Kehlsteinhaus americkou okupační správou předán německým úřadům.

Jak je uvedeno v propagačním materiálu *Orlí hnízdo/Obersalzberg* [7], v rámci poválečného úklidového plánu v oblasti Obersalzberg mělo být Orlí hnízdo roku 1952 stejně jako ostatní budovy, které byly dřívějším majetkem NSDAP, odstřeleno pomocí náloží s trhavinou. Již před plánováním demolice v Obersalzbergu se začaly objevovat úvahy o obnově turismu na Berchtesgadensku s využitím Orlího hnízda jako jedním z nejzajímavějších cílů. Především však díky doporučení tehdejšího berchtesgadenského zemského rady Jacoba, které bylo směřováno bavorské zemské vládě, byla stavba označena za ideologicky neutrální a turisticky využitelnou. Pro následující léta byla tak zachována. Dle dalších zdrojů (*Orlí hnízdo* [30] a Frank [2]) se tímto Orlí hnízdo stalo do dnešního dne jedním z nejvyhledávanějších cílů masového turismu na Berchtesgadensku.

4.1.3 Turismus v oblasti Orlího hnízda po II. světové válce⁴

Vedle využití budovy na Kehlsteinu v cestovním ruchu přicházely v úvahu také návrhy na zřízení meteorologické stanice, horské chaty, popř. radiového nebo televizního vysílače. Zvítězila ovšem myšlenka využití prostoru pro soukromě provozovanou restauraci. Příjezdovou silnici vedoucí pod vrchol Kehlsteinu měl právo provozovat kraj Berchtesgaden včetně údržby silniční komunikace a zajištění veřejné dopravy prostřednictvím pravidelných autobusových spojů. Dodnes na Kehlstein jezdí speciálně upravené autobusy tak, aby byla zajištěna maximální bezpečnost při přepravě osob. Úpravy mimo jiné zahrnují např. výkonnější motor či speciální brzdny systém. Řidiči těchto autobusů jsou přísně vybíráni na základě dosažených profesních zkušeností

a následně školení pro jízdu v extrémních podmínkách. Z bezpečnostních důvodů je silnice nedostupná pro ostatní silniční dopravu i pěší chodce. V roce 1956 byla správa silnice převedena na Turistickou asociaci v Berchtesgadenu.

Od počátku 50. let 20. stol. byly patrné snahy berchtesgadenských zastupitelů o zpřístupnění *Kehlsteinhausu* turistické veřejnosti. Argumentace předložena Bavorské vládě vycházela z příslibu, že „*místní státní úřady a organizace zodpovědné za turistiku budou plně spolupracovat se státními orgány, aby společně zabránily politickému zneužití místa. Kehlstein a Obersalzberg jsou sice spojeny se jménem Adolfa Hitlera, ale současně mohou posílit ekonomiku celé oblasti díky turistickému ruchu v této nádherné přírodní oblasti.*“ (*Orlí hnízdo*, [30]) Přístup veřejnosti do okolí Obersalzbergu měl být umožněn po dokončení demolice trosk většiny bývalých budov prominentů NSDAP a následného zalesnění těchto prostor.

Restaurace na Orlím hnízdě byla pronajata J. Kellerbauerovi, který během několika let zajistil nezbytnou renovaci a opravu objektu včetně výtahu, šachty i přístupového tunelu. V roce 1960, u příležitosti 150. výročí připojení Berchtesgadenska k Bavorsku, bylo rozhodnuto o zřízení neziskové nadace *Bechtesgadener Landesstiftung*, jejímž účelem bylo „*převést majetek, který původně sloužil glorifikaci tyranie nacistického režimu, do veřejného fondu*“ (*Orlí hnízdo*, [30]). Předáním Orlího hnízda nadaci měl být zajištěn prospěch z turismu i pro občany Berchtesgadenska. O dva roky později tato nadace pronajala dům na Kehlsteinu Turistické asociaci.

Frank uvádí [2], že od zpřístupnění Orlího hnízda veřejnosti se návštěvnost v místě stále zvyšuje. Počátkem 90. let 20. stol. bylo speciálními autobusy přepraveno pod vrchol Kehlsteinu téměř 330 000 cestujících. Dle zdroje *Orlí hnízdo* [30] výtah ústící do budovy Orlího hnízda využilo v téže době skoro 335 000 návštěvníků. Podle Franka [2] Orlí hnízdo neláká turisty pouze pro svou válečnou minulost, ale také z důvodu nádherného krajinného prostředí a možnosti putování po okružní turistické stezce, na níž se otvírá mnoho působivých výhledů do přilehlého okolí Kehlsteinu. Vrchol hory mohou využít také trénování horolezci jako startovní místo k dalším výstupům po hřebenech Alp.

4.2 Osvětím

4.2.1 Nacistické koncentrační tábory

Sít' koncentračních táborů je dnes pro období nacionálně socialistické diktatury snad tou nejhorší charakteristikou. První tábory se začaly stavět krátce po Hitlerově jmenování říšským kancléřem roku 1933, a to v Německu původně za účelem internace odpůrců režimu. To zahrnovalo především politickou opozici a Židy. Právě osud Židů v předválečných letech a po celou dobu trvání války může působit jako tragický vrchol všech nacistických zločinů. Hernández [3] uvádí, že perzekuce Židů během nacionálně socialistické diktatury vycházela z potřeby vytvořit vnějšího nepřítele, který by semknul Hitlerovi následovníky a na nějž by bylo možné svalit vinu za *systemové nedostatky*. Tato strategie je podle Hernándeze [3] vlastní všem totalitním režimům.

První předválečný nacistický koncentrační tábor byl zřízen v březnu roku 1933 v bavorském Dachau poblíž Mnichova. Dále vznikly tábory Sachsenhausen, Buchenwald, Mauthausen⁵ a Ravensbrück. Moulis [5] popisuje, že hlavní vedení všech táborů byl tzv. *Inspektorát koncentračních táborů*, který sídlil v Oranienburgu u Berlína a byl přičleněn k *Hlavnímu úřadu hospodářství a správy SS*. Každý tábor řídil velitel (*Lagerkommandant*) a další poddůstojníci SS, u táborů nechyběla ani kasárna pro dozorce z řad příslušníků SS.

Podle Moulise [5] téměř všichni vězni byli do roku 1938 Němci. Se začátkem války a okupací nových území poměrně rychle přibývaly další *lágry* jako důsledek narůstajícího počtu válečných zajatců a režimem pronásledovaných skupin. Jak uvádí Henández [3], Vězni koncentračních táborů se tak kromě Židů a politických vězňů stali také například cikáni, homosexuálové nebo svědci Jehovovi.

Hernández [3] dále popisuje, že hrůznost koncentračních táborů tkvěla v jejich pozdějším účelu, kterým spíše než „pouhé“ zbavení svobody tzv. nepřátel režimu byla především jejich systematická fyzická likvidace, tedy smrt. To zahrnovalo nejen provoz plynových komor v některých táborech, jimiž bylo usmrceno i několik tisíc lidí během jediného dne, ale také až nepředstavitelně tvrdé podmínky vězeňského života – přes nedostatečnou stravu, žádnou hygienu, dvanáctihodinovou tvrdou denní práci⁶ až po mučení a smrtelné lékařské experimenty.

Podle Hernándeze [3] mezníkem v metodě masového vraždění byla nutnost nalézt nové řešení lišící se od dosavadních způsobů, kterými bylo zejména střílení obětí či jiné brutální metody. Inovace systému měla přinést *rychlý a spolehlivý způsob pro vyhlazování celých národů* (holocaust) a také *lidštější přístup k vraždám* – myšleno ovšem ve vztahu k popravčím⁷. Na základě Hitlerova rozkazu zlikvidovat všechny evropské Židy (téměř 11 milionů lidí) došlo počátkem roku 1942 ke koordinaci vyhlazovacího systému a vzniku nové koncepce s využitím již existující infrastruktury koncentračních táborů a zkušeností s hromadným vyvražďováním mentálně postižených osob.

Jak Hernández [3] dále uvádí, převážně v roce 1942 tak vznikaly i tábory výlučně vyhlazovací určené pro splnění jediného cíle – rychlou fyzickou likvidaci co největšího počtu lidí v co nejkratším možném čase. Takovými byly například tábory Belžec⁸, Sobibor, Treblinka a Chełmno (německy *Kulmhof*), které se nacházely na území dnešního Polska. První tři jmenované tábory byly dle Lady [56] zřízeny v rámci tzv. akce Reinhard⁹, Chełmno pak byl vůbec první nacistický výhradně vyhlazovací tábor, kde již od konce roku 1941 byli lidé podle Moulise [5] vražděni výfukovými plyny v nákladních autech. Velitel koncentračního tábora Auschwitz Rudolf Höss ovšem zavedl metodu založenou na používání krystalické kyanovodíkové kyseliny *Cyklon B*, jejímž příšerným následkem bylo zabití v plynové komoře až dvaadvaceti tisíců lidí denně.[3]

Obrázek 6: Mapa nacistických koncentračních táborů.
Zdroj: Moulis [6]

Celkový počet obětí nacistických koncentračních táborů se stále jen odhaduje. Statistiky jsou dodnes upřesňovány a pozměňovány důsledkem dalších objevených informací. Podle Hernándeze [3] se nejpravděpodobnější odhad počtu zavražděných Židů pohybuje mezi 5 100 000 – 6 000 000 obětí. Společně s oběťmi dalších nacistických zločinů mimo vyhlazování Židů v koncentračních táborech (tj. pronásledování ostatních etnických skupin, zločiny páchané na civilním obyvatelstvu, represe za partyzánské odbojové akce aj.), mohl počet zavražděných lidí dosahovat až 18 milionů.

Při těchto jen těžko uvěřitelných číslech se téměř automaticky dostavuje otázka „*Kdo za to může?*“. Hlavní vinu lze přirozeně svalit na nacisty počínaje Hitlerem, přes říšského velitele SS H. Himmlera, hlavní organizátory vyhlazování A. Eichmanna a R. Heydricha, nižší důstojníky až po řadové příslušníky SS vykonávající samotné popravy. Hernández [3] přičítá částečnou odpovědnost také německému obyvatelstvu a spojeneckým silám. V každém případě je nutné mít na paměti, že v tom nejprostším základu se těchto činů, ať už jde o organizaci, samotný výkon či nečinné přihlížení, dopustili *obyčejní* lidé.

4.2.2 Koncentrační tábor Auschwitz

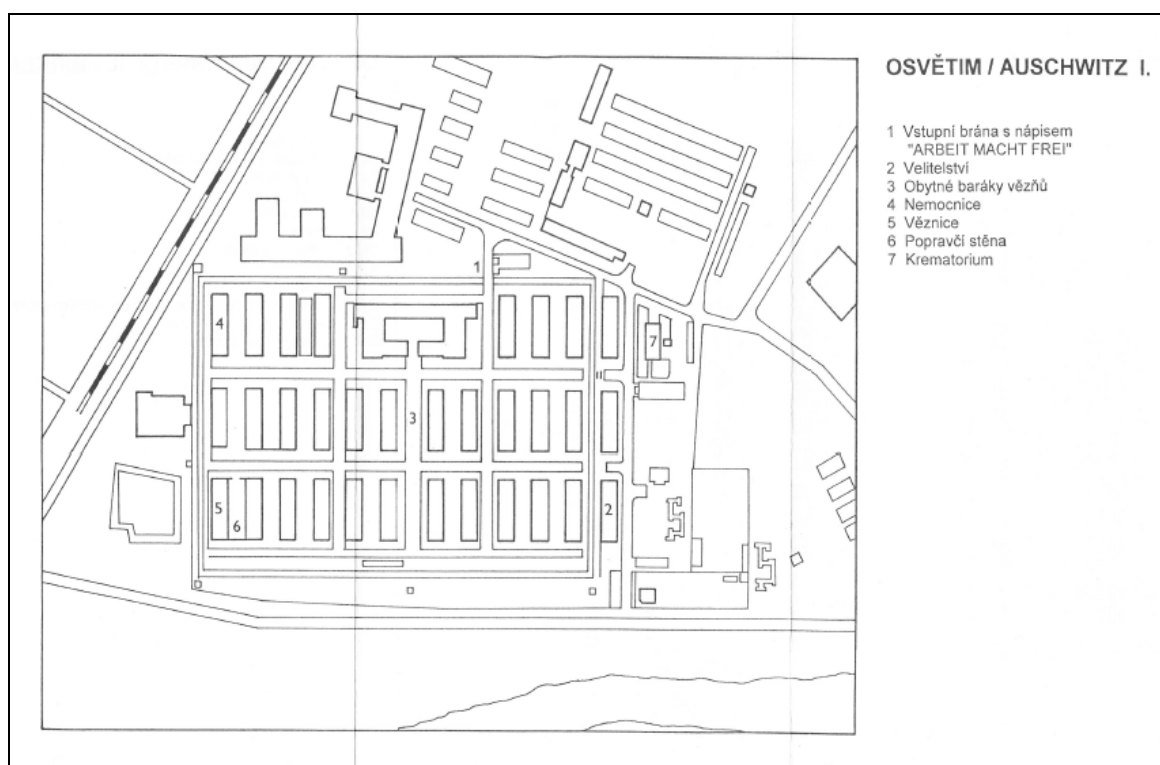
Založení a členění tábora

Polské město Osvětim (polsky *Oświęcim*, německy *Auschwitz*), ležící přibližně 50 km západně od Krakova, se na podzim roku 1939 stalo součástí nacistické Třetí říše. Jak popisuje Świebocka, Pinderska-Lech a Šrajerowa-Bocheńska [14] v důsledku zatýkání stále vyššího počtu osob německou policií a tím přeplněných věznic v oblasti Slezska zde byl o necelý rok později (v červnu 1940) založen koncentrační tábor (německy *Konzentrationslager*, zkráceně *KL*). Prvním velitelem tábora se stal Rudolf Höss. Konkrétní místo bylo vybráno z důvodu možnosti využití osvětimských předválečných kasáren a dobrého železničního spojení. Výhodná geografická poloha zanedlouho z KL Auschwitz udělala prakticky středobod celé sítě nacistických koncentračních táborů.

Zřízení tábora si vyžádalo vyhnání původního obyvatelstva z celé čtvrti Osvětimi, veškerá židovská populace města (60% všech obyvatel, tedy zhruba 7 000 lidí) byla deportována do ghett. Stavba koncentračního tábora znamenala také demolici více jak tisíce domů, zároveň zaniklo několik menších vesnic v okolí Osvětimi.

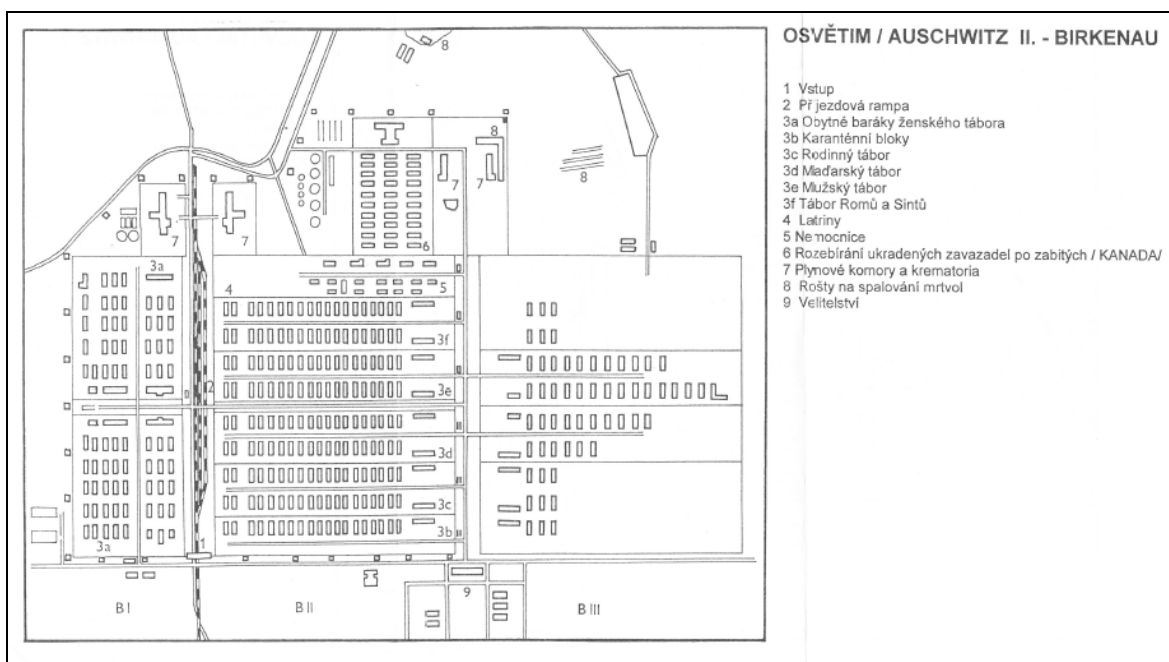
Během války byly budovy tábora postupně přestavovány a vznikaly nové. Kapacita ovšem nestačila počtu vězňů, proto roku 1941 byla zahájena výstavba dalšího táborového komplexu zhruba tři kilometry od kmenového tábora. Později byla zbudována třetí část tábora a několik táborů pobočných. Účel KL Auschwitz byl dvojí povahy – sloužil pro internaci politických vězňů a jako dodavatel levné pracovní síly průmyslovým závodům, pro Židy však byl táborem téměř výlučně vyhlazovacím. Koncentrační tábor Auschwitz se ve vrcholné fázi členil na tyto hlavní části (podle Świebocka, Pinderska-Lech a Šrajerowa-Bocheńska, [14]) :

- Auschwitz I – kmenový a nejstarší tábor vytvořen z bývalých kasáren, počet vězňů činil během války průměrně šestnáct tisíc osob. V provozu zde bylo jedno krematorium s plynovou komorou.

Obrázek 7: Rozložení koncentračního tábora Auschwitz I.
Zdroj: Moulis [6]

- Auschwitz II-Birkenau – tábor byl tvořen více než třemi stovkami *baráků* pro vězně na ploše o rozloze přibližně 175 ha. Internováno zde bylo najednou až sto tisíc osob. Nacházely se zde také čtyři velká krematoria s plynovými komorami, které tak tvořily největší vyhlazovací zařízení v Evropě.

Obrázek 8: Rozložení koncentračního tábora Auschwitz II-Birkenau.
Zdroj: Moulis [6]

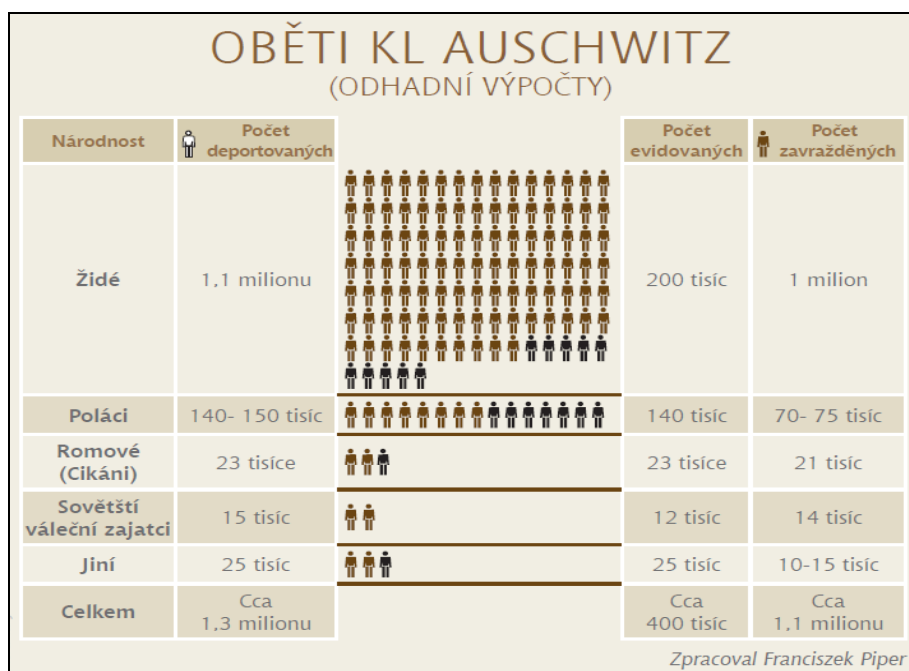
- Auschwitz III-Monowitz – třetí velká část koncentračního tábora Auchwitz byla vybudována poblíž chemických závodů a plnila funkci „zásobárny“ levné pracovní síly.

Jak popisuje Moulis [5], vzhled všech nacistických koncentračních táborů byl podobný. Jednalo se o několikahektarový prostor, který byl obehnan ostnatým drátem nabitým elektrickým proudem. Prostor tábora vždy lemovaly strážní věže. Vzhledem k velké rozloze KL Auschwitz II-Birkenau byl tento tábor rozdělen na více samostatných (drátem obehnaných) sektorů. Dozorci i kati v koncentračních táborech byli příslušníci SS. Podle Świebocké, Pinderské-Lech a Šrajerowé-Bocheňské [14] za dobu fungování KL Auschwitz jich službou v tomto táboře prošlo až osm tisíc.

Vězni a oběti

Podle Moulise [5] po deportaci do koncentračního tábora byl člověk zbaven všeho, co ho spojovalo se životem před zatčením, tedy kromě svobody a vlastní individuality také kontakty s rodinou a přáteli, společenské postavení, majetek. Již samotnou často několikadenní deportaci v přeplněných nákladních vagonech – *dobyččácích* bez přísunu jídla a vody mnoho lidí nepřežilo. Po příjezdu vězeň obdržel pruhovaný stejnokroj a byl zařazen na konkrétní ubikaci – *barák*. Zde se doslova mačkalo průměrně kolem tří set vězňů na dřevěných palandách nebo kavalcích. V běžném baráku komplexu Auschwitz II-Birkenau přespávalo najednou i 800 – 1 000 vězňů. Jak uvádí Świebocka, Pinderska-Lech a Śrajerowa-Bocheńska [14] Během pobytu v koncentračním táboře byli vězni naprosto izolováni od vnějšího světa. V případě Osvětimi byl uzavřený prostor okolí tábora vymezen na ploše o rozloze 40 km² a zahrnoval tak kromě samotných táborů Auschwitz I a Auschwitz II-Birkenau i prostor mezi nimi.

Těžké podmínky vězeňského života představovaly kombinaci malých přidělů kaloricky nedostatečného jídla, prakticky žádné hygieny, trýznění, vysilující každodenní práce v rychlém tempu a téměř žádného odpočinku. Nelze opomenout ani neustálý stres z všudypřítomné hrozby smrti. Vězni tak často pomalu umírali naprostým vyčerpáním, hladem či nemocemi. Více než polovina internovaných vězňů takto zemřela již dva až tři měsíce po příjezdu do tábora.

Obrázek 9: Oběti KL Auschwitz.

Zdroj: Świebocka, Pinderska-Lech, Śrajerowa-Bocheńska a Piper [15]

Evidovanými vězni byli převážně politicky nežádoucí osoby. Pro Židy ovšem deportace do Osvětimi znamenala ve většině případů okamžitou smrt. Prakticky každá skupina deportovaných Židů do KL Auschwitz (přesněji Auschwitz II-Birkenau), čítající většinou několik tisíc lidí, prošla ihned po příjezdu vstupní selekcí. Někteří mladí Židé v dobré tělesné kondici byli zařazeni do tábora. Ostatní (což činilo vždy kolem 85% všech nově příchozích Židů), kteří byli považováni za méně práce schopné – tedy většinou ženy, starci a děti, směřovali ihned do plynových komor. Vzhledem k neexistující evidenci takto zavražděných lidí v KL Auschwitz je komplikované určit přesný počet mrtvých v táboře, podle Moulise [5] se počet obětí může pohybovat kolem čísla 1 100 000 (z toho většina z nich byli právě Židé). Stejný odhad počtu zavražděných udává i Świebocka, Pinderska-Lech, Śrajerowa-Bocheńska [14] s tím, že celkem mohlo být do tábora během války deportováno přibližně 1 300 000 osob.

Osvobození

Podle Świebocké, Pinderské-Lech, Śrajerowé-Bocheňské [14] se koncem roku 1944 k Osvětimi již začala přibližovat Rudá armáda. To donutilo nacisty k zahlazování stop zločinů. Některé z budov koncentračního tábora Auschwitz byly rozebrány či zapáleny. Všechny plynové komory v Auschwitz II-Birkenau byly vyhozeny do vzduchu. V polovině ledna následujícího roku příslušníci SS vyhnali na tzv. *pochod smrti* přibližně 60 000 vězňů z tábora z důvodu nucené evakuace. Dle Klímy, Karase a Klímové [53] vězni putovali na západ směrem do německého vnitrozemí, během této cesty jich minimálně 15 000 zemřelo.

Jak uvádí Moulis [5], dne 27. ledna 1945 do tábora dorazili vojáci Rudé armády. Ve všech třech hlavních částech tábora Auschwitz se v té době dohromady nacházelo zbylých asi 7 000 vězňů, kteří nebyli schopni dlouhého pochodu. Hernández [3] dodává, že následkem tvrdých životních podmínek v koncentračním táboře jich i několik dnů po osvobození mnoho zemřelo.

4.2.3 Státní muzeum Auschwitz–Birkenau v Osvětimi¹⁰

Počátky muzea

Nedlouho po skončení války skupina bývalých polských vězňů začala prosazovat myšlenku vytvoření památníku věnovaného obětem koncentračního tábora a zároveň se starala o zachování míst spojených s KL Auschwitz. Opuštěný tábor se stal cílem tisíců poutníků, kteří v tomto táboře byli přímo vězněni nebo zde přišli o život jejich blízcí.

V červnu 1947 byla v táborovém areálu bývalými vězni připravena první expozice. Otevření výstavy se zúčastnilo kolem 50 000 osob.

V červenci téhož roku polský parlament rozhodl o zřízení Státního muzea Osvětim-Březinka¹¹, tím měl být areál bývalého tábora zachován pro budoucí generace. Muzeum zahrnuje táborový komplex Auschwitz I a Auschwitz II-Birkenau, plošná výměra areálu činí 191 ha. Od roku 1979 je muzeum vedeno v seznamu světového dědictví UNESCO. O dvacet let později byl změněn oficiální název na Státní muzeum Auschwitz-Birkenau.¹² Hlavními zdroji financování chodu muzea je polská státní pokladna a fondy speciálně zřízené řadou mezinárodních organizací. Pro řešení zejména etických otázek týkajících se provozu muzea byla jako poradní orgán založena Mezinárodní osvětimská rada, jejímiž členy se stali bývalí vězni tábora Auschwitz, historikové a mnozí odborníci. Dále vznikla Programová rada pro vzdělávání o Auschwitz a holokaustu.

Činnost muzea

Jak uvádí Świebocka, Pinderska-Lech, Śrajerowa-Bocheńska [14], hlavním smyslem muzea je *„povinnost shromažďovat, uchovávat, konzervovat, odborně spravovat a zpracovávat k propagačnímu a kulturně výchovnému účelu muzejní objekty a sbírky“*. Kromě správy a péče o původní táborové objekty v areálu se tak muzeum věnuje i sbírkám dobových dokumentů, fotografií nebo osobních věcí zavražděných vězňů. S těmito materiály pak nadále pracuje v rámci vědecké, vzdělávací či archivní činnosti.

Hlavní expozice se zaměřuje na představení tábora na základě jeho dvojí funkce. Primárně se tak tematicky dělí na okruh zabývající se táborem koncentračním a okruh věnovaný připomínce centra hromadného vraždění evropských Židů. Výstava, která zahrnuje i národní a putovní expozice, se fyzicky nachází v prostoru bývalého tábora Auschwitz I. Areál Auschwitz II-Birkenau je téměř celý zachován v původním stavu vzhledem k faktu, že většina obětí KL Auschwitz zemřela právě zde.

Návštěvnost

Areál bývalého koncentračního tábora Auschwitz v současné době přitahuje každoročně kolem milionu osob z více než stovky států. Doposud toto místo navštívilo odhadem více než třicet milionů lidí včetně mnoha státních představitelů, přičemž od 90. let 20. stol. se průměrná návštěvnost stále zvyšuje. To je bezpochyby způsobeno právě mimořádným

charakterem místa, který na každého návštěvníka může působit rozličně. V oficiální brožůře muzea Świebocka, Pinderska-Lech a Śrajjerowa-Bocheńska [14] popisují původ zvláštnosti tohoto místa popsán následovně: „*Originální areál, objekty, zříceniny a stopy spáchaných na tom místě zločinů holocaustu a genocidy tvoří vyjimečnost tohoto místa. Nachází se tady území s lidským popelem; zříceniny plynových komor a krematorií, místa, kde se konaly lékaři SS prováděné selekce; cesty, které absolvovali lidé vedeni na smrt do plynových komor, místa na kterých celé rodiny očekávaly smrt; místa, na kterých propukly vzpoury vězňů a místa poprav.*“

Průzkum mezi návštěvníky Auschwitz-Birkenau

V publikaci Kotíkové [55] nalezneme také zmínku o výsledcích rozsáhlého průzkumu mezi návštěvníky Státního muzeum Auschwitz-Birkenau. Výzkum se zaměřoval na zjišťování motivace lidí k návštěvě muzea a také pocitů, které v návštěvnících místo zanechalo. Výsledky dokázaly, že důvody k návštěvě jsou zejména poznávací a také pietní. Převládajícím pocitem je pak smutek či zamyšlení. Procentuálně byly výsledky prezentovány následovně (Kotíková, [55], volně zpracováno):

Motivace pro návštěvu muzea:

• seznámení se s historií tábora	33%
• prokázání úcty k obětem	20%
• památka obětem nacistických zločinů	14%
• zvědavost	13%
• soucit s oběťmi války	8%
• verifikace školních vědomostí	5%
• jiné	4%
• hledání vlastní identity („kořenů“)	1%
• bez odpovědi	1%

Pocity vyplývající z návštěvy muzea:

• smutek	64%
• reflexe, zamyšlení	54%
• dojetí	37%
• bezmoc	28%
• soucit	22%
• zlost, vztek	15%
• hněv	13%
• nenávisť	11%
• žádné	5%
• jiné	1%

5 PRŮBĚH A VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

5.1 Sběr informací a průběh šetření – Orlí hnízdo

Samostatnému terénnímu výzkumu na Berchtesgadensku předcházelo intenzivní studium relevantních dokumentů v tištěné a filmové podobě především podle Franka [2] a propagačního DVD [54] a na jejich základě byly poté připraveny materiály nezbytné pro realizaci vlastního pozorování a dotazníkového šetření. Dalšími zdroji byly webové prezentace výše zmíněné oblasti[45][52]. Nabyté informace ze sekundárních zdrojů poté byly konfrontovány s poznatky získanými vlastním pozorováním a dotazníkovým šetřením.

Vlastní pozorování v terénu proběhlo dne 5. 7. 2014 a zaměřovalo se na sledování kvality služeb cestovního ruchu a celkovou turistickou infrastrukturu v oblasti. To obsahovalo zejména poznání aktuální místní nabídky cestovního ruchu, zaznamenávání cenové relace přepravních či gastronomických služeb, zhodnocení přehlednosti informačních poutačů, přístupu pracovníků cestovního ruchu k zákazníkům nebo nabídky propagačních materiálů. Takto získané informace byly poté porovnány s veřejně přístupnými materiály turistických organizací, případně jimi doplněny o nezbytná fakta.

Sběr dat v rámci dotazníkové šetření proběhl ve stejném dni jako vlastní pozorování. Oslovování byli turisté v blízkém okolí dolní i horní autobusové stanice u hory Kehlstein. Data byla sbírána prostřednictvím tištěných dotazníků vyplňovaných přímo v terénu náhodně vybranými turisty.

5.2 Výsledky šetření – Orlí hnízdo

5.2.1 Cestovní ruch v oblasti Orlího hnízda – studium dokumentů a výsledky vlastního pozorování¹³

Využití Orlího hnízda v cestovním ruchu

Vybraný termín pro terénní výzkum na Berchtesgadensku připadl na sobotu 5. 7. 2014. Před návštěvou oblasti Berchtesgadenu se zájmem o prohlídku Orlího hnízda je nutné mít na paměti, že pro účely cestovního ruchu je vzhledem k přírodním podmínkám výstup (resp. výjezd) k domu na Kehlsteinu možný pouze od poloviny května do konce října.[45] Pro

přesun do berchtesgadenské oblasti byla zvolena osobní automobilová doprava, cílovým místem bylo parkoviště *Obersalzberg* u dolní zastávky speciálních autobusů jedoucích na Kehlstein. Trasa od městečka k úpatí Kehlsteinu je poměrně přehledně značena. Stání na parkovišti bylo podmíněno uhrazením poplatku ve výši 3 EUR na 10 hodin prostřednictvím parkovacího automatu. Alternativou, jak se dostat na toto místo, může být např. využití pravidelných autobusových linek veřejné dopravy jedoucích z obce Berchtesgaden nebo návštěva lokality v rámci organizovaného turistického zájezdu. U parkoviště *Obersalzberg* se nachází obchod se suvenýry, který se však spíše zaměřuje na prodej předmětů vztahujících se k bavorské lidové tradici nežli na nabídku propagačních a informačních materiálů k válečné historii místa.

Navzdory informacím dostupných na DVD [54] odjíždí první spoj k vrcholu hory Kehlstein již v čase 8:30. Oproti údajům uvedených v propagačních materiálech [2] a [7] je v provozu minimálně až osm vozidel zároveň. Cena zpáteční jízdenky (*Rückfahrt*) na autobus pro dvě osoby činila celkem 32,20 EUR. Tato částka zahrnuje také cestu „zlatým“ výtahem do budovy Orliho hnízda. Jízdenku je nutné zakoupit na konkrétní čas odjezdu. Na začátku jízdy autobusem je reproduktorem pouštěna (v tomto případě v anglickém jazyce) velmi stručná historie místa a popis krajinného prostředí. Za dobré viditelnosti se cestou k vrcholu cestujícím nabízí působivá panoramata okolí Kehlsteinu. Na druhé straně, rychlé stoupání a pohled dolů na strmé stěny hory, které jsou hned za okrajem silnice, mohou vyvolávat závratě. Po výstupu z autobusu na horní zastávce je v případě zpáteční jízdenky nutné na příslušném místě ohlásit plánovaný čas odjezdu, aby byla zajištěna rovnoměrná fluktuace návštěvníků. Kromě silnice pro autobusovou dopravu vede z úpatí Kehlsteinu k hornímu parkovišti i paralelní stezka pro pěší, ta však z časových důvodů nebyla pro hodnocení vyzkoušena.

Horní parkoviště autobusů je zároveň velmi rozlehlou vyhlídkou, díky které mohou návštěvníci jedoucí zpět z Kehlsteinu trávit čekání na svůj spoj příjemným pohledem do údolí. Z tohoto místa již vede známý tunel ke kruhové místnosti, kde je možné nastoupit do původního výtahu. Výtah je nepřetržitě obsluhován pověřenou osobou, jízda je plynulá a zabere necelou minutu. Uvnitř kabiny je (patrně kvůli odlesku) zákaz focení. Druhá možnost cesty na vrchol je zdolat přibližně 120 výškových metrů po pěší stezce. Tato trasa narozdíl od výtahu však nabízí sledování dalších přírodních scenérií. Stezka není příliš náročná a je udržována v dobrém stavu.

V domě na vrcholu Kehlsteinu i jeho okolí se mohou turisté prakticky neomezeně pohybovat. Dle Franka [2] jsou však nepřístupné veřejnosti místnosti určené pro zajištění provozu restaurace (kuchyně) a technického zázemí, které se nachází ve sklepních prostorech budovy. Běžným návštěvníkům je také skryt masivní původní naftový motor z ponorky opatřený generátorem, který v případě výpadku proudu je schopen zásobovat elektřinou výše zmíněný výtah i samotný *Kehlsteinhaus*.

Téměř všechny místnosti v budově v současné době slouží gastronomickým účelům. Dům sám o sobě zůstal (až na nezbytné úpravy) v původním stavu bez značných architektonických zásahů. Dobovým prvkem připomínajícím minulost je kromě několika kusů inventárního nábytku a dobového obložení stěn také mramorový krb, který byl darem od Mussoliniho Hitlerovi k padesátým narozeninám a je umístěn ve velkém kruhovém (resp. osmibokém) sálu. Samotný oktogon, stejně jako přilehlá velká jídelna, nyní funguje jako běžná restaurace, kromě zmíněného krbu a stánku s propagačními materiály je místnost vybavena několika jídelními stoly. V sále se tedy mezi hosty restaurace současně mísí skupiny turistů, kteří mají zájem vyfotit se před krbem či koupit si suvenýr. Ze sálu (restaurace) je možné se dostat dále do další místnosti (tzv. *Scharitzkehlstube*) často označované jako *pokoj Evy Braunové*. Zde zaujme původní obložení stěn z horské (limbové) borovice, které je stále v perfektním stavu. Veškerým vybavením pokoje je pouze zavěšený televizor a pod ním umístěný reklamní poutač, místnost tak slouží spíše jako průchozí chodba k tzv. kolonádě. Kolonáda spojuje budovu s venkovní terasou domu, odkud je možné dále pokračovat k vyhlídkám. Stěna kolonády slouží jako prostor pro několik tabulí popisující výstavbu silnice a domu, všechny texty jsou uvedeny v němčině.

**Obrázek 10: Kolonáda s informačními tabulemi.
Zdroj: autor, 2014**

Bezprostřední okolí domu včetně terasy nabízí několik vyhlídek na majestátní hřebeny Alp a panoramatické pohledy do přilehlých údolí včetně jezera Königssee a bývá častým výchozím bodem pro několik výletních tras vysokohorské turistiky. Ukazatele na rozcestí stezek však působily spíše zmatečně. Vzhledem k rychle se měnícímu počasí je škoda nechat se odradit momentální špatnou viditelností, během několika minut se z mlžného oparu stane úžasný pohled na alpskou krajinu. V prostoru za domem, respektive terasou restaurace se nachází stánky s občerstvením a suvenýry – ty zahrnují zejména pohlednice, přívěsky, různé publikace či trička vztahující se k Orlímu hnízdu.

Jestliže návštěvník nevyužije gastronomických služeb přímo na Kehlsteinu, má další možnost po návratu z hory opět k dolnímu parkovišti pro soukromá vozidla. Zde v blízkém okolí lze navštívit restauraci Berggasthof Obersalzberg, která je svými prostory, průměrnou nabídkou i pružností obsluhy přizpůsobena k obslužení mnoha turistů najednou. Ceny jsou relativně příznivé, polední menu pro dvě osoby vyjde přibližně na 25 EUR.

Přestože na Orlím hnízdě se kromě kolonády nikde nenachází bližší informace o minulosti místa v podobě např. stálé expozice, turisté se zálibou ve studiu historie mohou po návratu do údolí navštívit bývalý hostinský dům, kde se nyní nachází výstava Institutu soudobé historie.

Dokumentace Obersalzberg

Dokumentace Obersalzberg (německy *Dokumentation Obersalzberg*) je název stálé expozice spadající pod Institut soudobé historie Mnichov – Berlín (německy *Institut für Zeitgeschichte, München – Berlin*) a zřízené Svobodným státem Bavorsko. Výstava byla dle Feibera a Šmolové [46] veřejnosti zpřístupněna roku 1999, nachází se v bývalém hostinském domě (německy *Gästehaus*) přibližně 100 m pěší chůze od hlavního parkoviště pro automobily (resp. od restaurace *Berggasthof Obersalzberg*) a je otevřena od pondělí do neděle vždy v čase 9:00 – 17:00h. Před vstupem si mohou návštěvníci zakoupit propagační materiály (tištěné průvodce či DVD) či získat informační brožuru o Dokumentaci Obersalzberg v německém a anglickém jazyce (k dispozici zdarma). Základní vstupné na výstavu činí 3 EUR za osobu, u prodejního pultu si lze také vypůjčit audioprůvodce. Zaměstnankyně obsluhující toho dne (5.7.2014) u prodejního pultu vystupovala zdvořile a bez problému komunikovala mimo německého jazyka

také v angličtině. Po sdělení národnosti nabídla k zapůjčení zalaminovanou informační kartu o celé výstavě v českém jazyce.

Samostatný výstavní prostor uvádí tabule o rozměrech přibližně 2x3m rozdělena na tři části. Uprostřed je k vidění propagandistický plakát, který znázorňuje Adolfa Hitlera s nacistickou vlajkou v ruce coby silného vůdce. Plakát je po bočních stranách lemován fotografiemi zástupu nadšeně hajlujících německých dívek. Okraje celé tabule tvoří realistické fotografie oběšených Židů a nahá pohozená těla mrtvých vězňů v koncentračních táborech, žádným způsobem necenzurovaná. Tento šokující, avšak velice působivý prolog výstavy návštěvníkovi ihned představuje koncepci celé expozice - tedy zmapování období růstu moci a vlivu nacionálně socialistické diktatury, přes propagandu a rasové zákony, válečné období s ohledem na vojenské operace, odboje a válečné zločiny, až k poválečnému vypořádání. Dokumentace Obersalzberg se tak nezabývá pouze lokálními dějinami, ale nabízí ucelený pohled na období Třetí říše a II. světové války v mnohem širším kontextu.

Spojitosť tohoto dějinného období s Berchtesgadenskem a oblastí Obersalzbergu však není opomínána. Hned u vstupu do výstavního prostoru je umístěn interaktivní topografický model komplexu všech hlavních budov v tehdejší uzavřeném prostoru u Obersalzbergu před leteckým bombardováním roku 1945. Celá expozice je rozdělena do několika tematických celků v logické a časové návaznosti. Prohlídka návštěvníka nejprve zavede na galerii do sekce *Obersalzberg*, jejíž prostory jsou všechny věnované minulosti Berchtesgadenska s hlavním důrazem na období nacistické diktatury v Německu a roli Obersalzbergu v propagandě. Podobně jako i v ostatních částech expozice jsou zde k vidění kompozice popisného textu, dobových fotografií a dokumentů, miniatur a modelů. Zde je vhodné zmínit, že veškerý text je uveden v němčině, u každého tematického oddílu (výstava je rozdělena celkem do deseti prakticky samostatných sekcí) jsou však návštěvníkovi k dispozici zkrácené verze popisků v podobě tištěného letáku v několika jazykových mutacích. Vedle české verze jsou to materiály v anglickém, francouzském, italském, holandském, ruském a španělském jazyce.

Z galerie se návštěvník může dostat i do menšího videoprostoru a zhlédnout dokument o historii Obersalzbergu a jeho postupné přeměně v mocenské sídlo obsahující mimo jiné vzpomínky pamětníků. Galerie, stejně jako většina ostatních prostorů expozice, je díky výtahu bezbariérově přístupná. Po sestoupení z galerie prohlídka dále pokračuje

přes jednotlivé sekce, kterými (vedle již zmíněné sekce *Obersalzberg*) jsou (upraveno dle Feibera a Šmolové [46]):

- Vůdcův kult (*Der Führer*) – popisující ústřední mýtus nacismu včetně jeho vzniku,
- Aktéři režimu (*Akteure des Regimes*) – obsahující životopisy hlavních nacistických představitelů,
- Lidové společenství (*Volksgemeinschaft*) – o ideologii a budování tzv. národní pospolitosti,
- Aparát teroru (*Terrorapparat*) – přibližující funkci *Schutzstaffel* (jednotky SS), politickou justici a síť koncentračních táborů,
- Rasová politika (*Rassenpolitik*) – mluvící převážně o pronásledování Židů a genocidě,
- Odboj (*Widerstand*) – popisující organizovaný skupinový odboj i aktivity jednotlivců nesouhlasících s nacionálně socialistickou diktaturou,
- Zahraniční politika (*Außenpolitik*) – o principech nacistické zahraniční politiky a rozpoutání války,
- Druhá světová válka (*Zweiter Weltkrieg*) – zahrnující zejména období bleskové války, okupování částí Evropy a osvobození spojeneckými vojsky,
- Bunkr (*Der Bunker*) – o komplexu obranného systému, předchází vstupu do bunkru.

Součástí expozice (včetně ceny vstupného) je také prohlídka rozsáhlých bunkrů a obranného systému vybudovaného v 30. letech 20. stol. jako ochrana před případným napadením oblasti Obersalzberg. Vstup do bunkrového komplexu je spojen dlouhou chodbou přímo s hostinským domem. Jednotlivé místnosti jsou označeny popisky v německém a anglickém jazyce, původní vybavení bunkrů zde k prohlédnutí není. V jedné z místností byl zřízen další promítací sál, kde je možné v pravidelných intervalech

zhlédnout film připomínající válečné krutosti [58], jiná místnost slouží jako audiosál. Opustit bunkr lze stejnou cestou jako při vstupu, tedy chodbou přes hostinský dům.

**Obrázek 11: Budova Dokumentace Obersalzberg a panorama.
Zdroj: autor, 2014**

Dle Feibera a Šmolové [46] je Dokumentace Obersalzberg dosud jedinou stálou expozicí, která se komplexně věnuje všem důležitým tématům nacionálně socialistické diktatury a nezaměřuje se pouze na konkrétní lokální význam (ovšem jej ani neopomíná). Cílem výstavy je fundovaně, avšak zároveň srozumitelnou formou seznámit návštěvníka s dějinnými událostmi. Významným účelem výstavy je také „*působení proti pravicovému extremismu, který znovuožíváním ideologických fikcí a politických hesel nacionálního socialismu oslovuje zejména současnou mládež.*“.

Relativně důkladná prohlídka celé expozice (tj. podrobné seznámení s téměř všemi částmi sekci) zabere přibližně 2-3 hodiny.

Další zajímavá místa II. světové války v okolí Orlího hnízda

Od hostinského domu lze jít pěšky přibližně 300 m po nijak výjimečně značené lesní stezce (pro turisty se sníženou pohybovou schopností téměř nedostupné) na místo bývalé Hitlerovy rezidence Berghof. V současné době se zde nachází informační tabule v němčině a angličtině, která stručně popisuje význam Berghofu a jeho zničení, zároveň nechybí pozvánka na stálou výstavu Dokumentace Obersalzberg. Rozeznatelné jsou tu dosud základy, nosné stěny objektu a další železobetonové a cihlové fragmenty, na nichž jsou patrné stopy po čerstvých odštěpech (možný dopad turistického lovu suvenýrů). Vše je z velké části pokryto lesním porostem. Dále po stezce je možné dojít k hotelu U Turka

(*Zum Türken*) či k místu někdejší Göringovy vily – současnému hotelovému komplexu Intercontinental resort Berchtesgaden.

Po opuštění Berchtesgadenska je velmi známým místem také město Braunau am Inn na německo-rakouském pomezí vzdálené Orlímu hnízdu přibližně 90 km. Přestože je v tomto okresním městě Horního Rakouska plno kulturních památek, Braunau bývá nejvíce spojováno především s narozením Adolfa Hitlera. Tato skutečnost však není v oficiální webové prezentaci obce *Tourismusverband Braunau am Inn* [66] nikterak příliš využívána jako hlavní lákadlo pro cestovní ruch. Pro předem neinformovaného turistu, který má zájem obhlédnout Hitlerův rodný dům, je více než těžké ho v Braunau najít. Nelze však tvrdit, že zastupitelé Braunau spojitost města s Hitlerem zcela ignorují, na některé zmínky o této skutečnosti lze přeci jen narazit. Pomoci může například důkladné vyhledávání pomocí informačního turistického kiosku umístěného na náměstí *Stadtplatz*. Před domem, který je možné najít na v ulici *Salzburger Vorstadt* (česky *Salcburském předměstí*), je v současné době umístěn pamětní kámen přivezen z místa bývalého koncentračního tábora v Mauthausenu s nápisem *Für Frieden, Freiheit und Demokratie. Nie wieder Faschismus. Millionen Tote mahnen.* (česky *Za mír, svobodu a demokracii. Nikdy více fašismus. Miliony mrtvých připomínají.*)

Obrázek 12: Rodný dům Hitlera v Braunau.
Zdroj: autor, 2014

Obrázek 13: Pamětní kámen z KT Mauthausen.
Zdroj: autor, 2014

Přibližně 170 km severovýchodně od Berchtesgadenska leží na rakouském území již zmiňovaný bývalý koncentrační tábor Mauthausen [57], zhruba stejně daleko severozápadním směrem pak tábor Dachau [65]. Na obou těchto místech jsou v současné době zřízeny veřejně přístupné památníky se stálou expozicí připomínající období nacionálně

socialistické diktatury. Místem, kde je možné hledat stopy minulosti vlády NSDAP, je také hlavní město Bavorska Mnichov.

Propagace

Pro ilustraci způsobu interpretace genia loci na webech zabývajících se cestováním byly náhodně vybrány některé propagační a informační materiály vztahující se k místu. Důvodem bylo získat základní orientační přehled o používaných reklamních sloganech a vyzdvihovaných cílech oblasti. Níže jsou uvedeny názvy webových prezentací a konkrétní citace popisující atmosféru místa.

- Cestovani.iDnes.cz [50]
 - *„Jedno z nejhlubších a nejčistších jezer střední Evropy. Druhý nejvyšší vrchol Německa Watzmann. Termální prameny, solné doly, ale také proslulá Hitlerova pevnost Kehlsteinhaus neboli Orlí hnízdo. To vše nabízí oblast Berchtesgaden“*
 - *„Berchtesgaden stojí za to navštívit v kteroukoli roční dobu. Zatímco zima tu pro absenci velkých lyžařských středisek přeje spíše pohodovějším návštěvníkům, léto je vyhledávané právě kvůli kouzelným přírodním sceneriím v okolí jezera Königsee a památkám spojeným s historií pobytu říšského vůdce.“*
 - *„Největší atrakci celé oblasti představuje proslulé Orlí hnízdo, hrdě se tyčící na úzkém skalnatém hřebeni ve výšce 1 834 m n. m.“*
- Cestovani.cz [25]
 - *„Malebné horské městečko (Berchtesgaden, pozn. autorky) rozprostírající se v jihovýchodním cípu německého území na samé hranici s Rakouskem v krásném prostředí Chiemgauerských Alp se třetí nejvyšší horou Německa Watzmann (2713 m.n.m.), hlubokým ledovcovým jezerem Königsee a Berchtesgadenským národním parkem.“*

- Lonely Planet [26]
 - „*Vkliněné do rakouského území a orámované šesti impozantními pohorími, Berchtesgadensko je nádherné zákoutí Bavorska ponořené do mýtů a legend. (...) Mimojiné, lákadlem je vrchol hory Orlí hnízdo, zámeček pro Hitlera a nynější hlavní destinace temného cestovního ruchu, a muzeum Dokumentace Obersalzberg, muzeum, které zachycuje neblahou nacistickou minulost v oblasti.*“¹⁴
- Kehlstein.de [32]
 - „*Vydejte se na úchvatnou cestu autobusem po Kehlstein-silnici a luxusním mosazným výtahem nahoru skrz skálu do Kehlsteinhausu, známého v angličtině jako The Eagle's Nest. Užijte si svůj krásný výhled a výbornou kuchyni. Místo kombinuje jedinečný příklad historické architektury a ohromující alpské prostředí.*“¹⁵

Osobní dojmy, postřehy a zajímavé momenty

Turistickou jedinečnost okolí Orlího hnízda zdá se tvoří kombinace historických souvislostí a přírodních podmínek. Dům na Kehlsteinu je snad bezpochyby *povinným* cílem všech turistů mířících do této oblasti. Odbavení turistů včetně samotné přepravy pod vrchol hory je poměrně kvalitně organizováno – dovoluje regulovat masovou návštěvnost místa, ale zároveň nechává prostor pro individuální plány turistů.

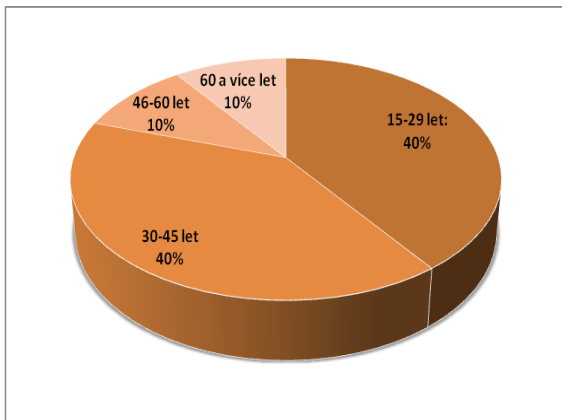
Ohromující dojem z unikátní *Hitlerovy* stavby na hoře mírně překazila prohlídka interiéru budovy, která vzhledem k nynějšímu účelu (restaurace) návštěvníkovi spojení s minulostí příliš nezprostředkuje. Výjimku tvoří pouze menší fotogalerie zachycující stavební práce na příjezdové silnici, tunelu a domě. Možná právě proto nejsilnější pocity v daný moment vzbudí spíše nadmořská výška a mnoho panoramatických pohledů do okolí hory. Turista dychtící po poznání historie místa však nemusí být z návštěvy Orlího hnízda, potažmo jeho blízkého okolí, nutně zklamán. Stálá expozice Dokumentace Obersalzberg včetně systému bunkrů atraktivní formou prezentuje podrobné informace o místních dějinách i politicko-ideologických souvislostech.

Oblast Obersalzbergu včetně Orlího hnízda budí celkově dojem krásného krajinného místa, které není *pošpiněno* dějinnými událostmi, zároveň se však od své minulosti nijak zásadně nedistancuje. To dává místu velmi zajímavý charakter.

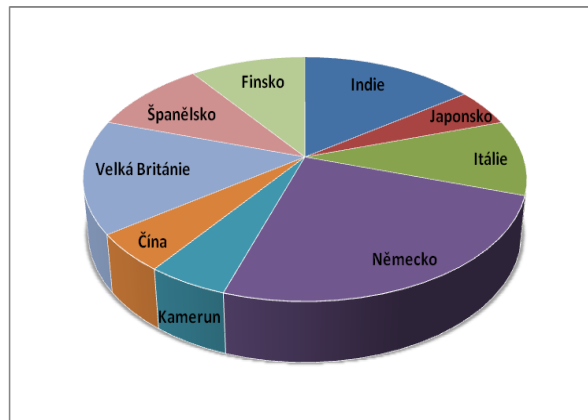
5.2.2 Cestovní ruch v oblasti Orlího hnízda – výsledky dotazníkového šetření

Dotazník byl sestaven na základě doporučených pravidel a zásad, jak uvádí Jašíková a Trousil [4]. Složen byl z deseti samostatných otázek, z nichž byly čtyři uzavřené, čtyři polootevřené a dvě otevřené. Připraveno bylo celkem 20 dotazníků v bilingvní verzi (německý a anglický jazyk) s předpokladem, že jich bude respondenty vyplněno 10 – 15.

Navzdory očekávání bylo vyplněno všech 20 připravených dotazníků. První tři otázky se zaměřovaly na určení pohlaví, věkové skupiny a národní příslušnosti. Zastoupení mužů a žen bylo v přesném poměru 1:1, nejvíce respondentů bylo ve věku 15-29 let shodně se skupinou osob ve věku 30-45 let, celkem 16 osob. Po dvou respondentech pak byla zastoupena skupina 46-60 let i věková skupina 60 a více let. Národnostní složení respondentů respektive země původu bylo následující: Německo 5x, Velká Británie 3x, Indie 3x, Itálie 2x, Španělsko 2x, Finsko 2x, Čína 1x, Japonsko 1x, Kamerun¹⁶ 1x. Během výzkumu bylo osloveno také šest česky mluvících návštěvníků různých věkových skupin, pro ně ovšem vyplnění dotazníků v němčině či angličtině představovalo příliš velkou jazykovou bariéru.

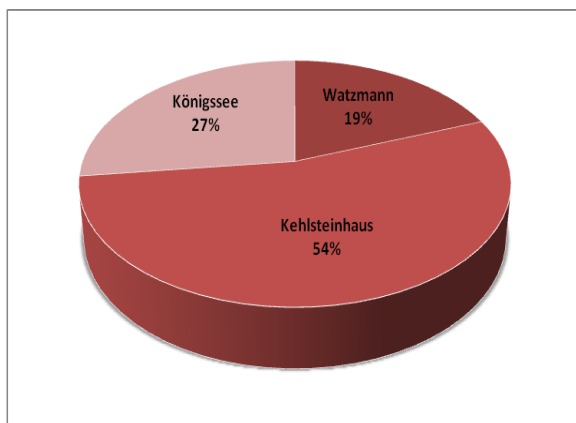
Graf 1: Orlí hnízdo, věkové skupiny.
Zdroj: vlastní zpracování

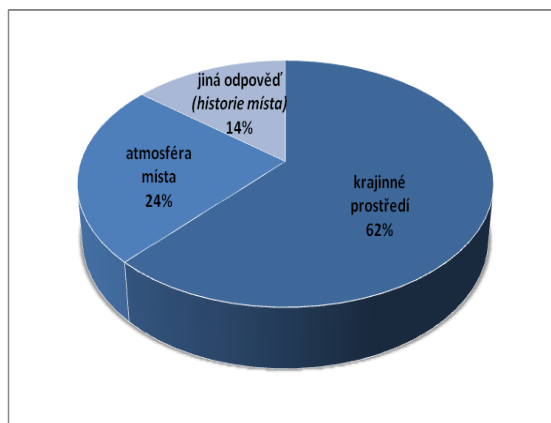
Graf 2: Orlí hnízdo, národnostní zastoupení.
Zdroj: vlastní zpracování

Následující dvě otázky byly polootevřené a zjišťovaly, co podle respondentů nejvíce charakterizuje oblast Berchtesgadenska a jaký je hlavní důvod jejich návštěvy v oblasti. V první z těchto otázek respondenti označily 14x Orlí hnízdo (*Kehlsteinhaus*), 7x Königssee a 5x Watzmann, přičemž pět respondentů uvedlo více jak jednu odpověď. Zajímavostí může být fakt, že žádný z pěti německých respondentů neoznačil pouze Orlí hnízdo. V souvislosti s odpověďmi na předchozí otázku se mohou výsledky u další otázky jevit jako mírně překvapující. Za hlavní důvod vlastní návštěvy respondenti označovali

především krajinné prostředí (13x), atmosféru místa (5x) a historii místa (3x jako možnost jiné odpovědi).

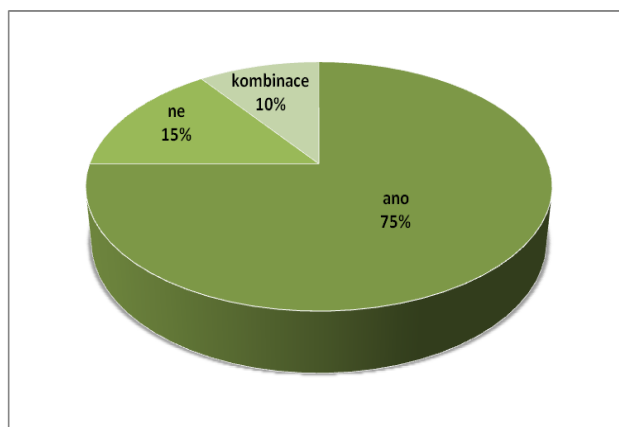
Graf 3: Orlí hnízdo, charakteristika.
Zdroj: vlastní zpracování

Graf 4: Orlí hnízdo, důvod návštěvy.
Zdroj: vlastní zpracování

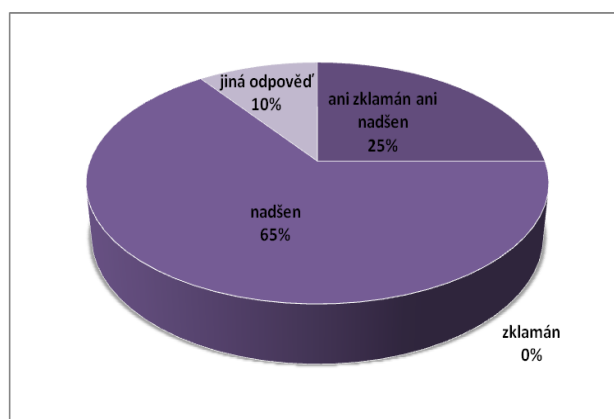
Další otázka byla zcela otevřená a respondenti zde měli možnost stručně vyjádřit, co podle nich tvoří typickou atmosféru místa. V jedenácti odpovědích se objevovaly výrazy odkazující na krajinné prostředí (výrazy *lokace, příroda, krásné prostředí, kombinace hor a jezer*), v sedmi případech se objevily odpovědi poukazující na historii místa (odpovědi *historie, historie NS, historie zla* či *pocit, že Vlk¹⁷ zde byl kdysi také*). Objevily se také odpovědi jako *klid* a *přitažlivost* (atraktivita).

Otázka č. 7 zjišťovala, zda by respondenti uvítali stálou expozici (fotografie, dokumenty, dobové předměty) v budově Orlího hnízda namísto nynější restaurace. Odpověď *Ano* byla označena celkem 15x, *Ne* 3x a 2x byla zaškrtnuta možnost *Zachoval bych restauraci, ale prostory bych doplnil o více předmětů připomínajících minulost místa*.

Graf 5: Orlí hnízdo, preference stálé expozice.
Zdroj: vlastní zpracování

Předposlední dvě polootevřené otázky se zaměřovaly na prvek, který respondenty při návštěvě orlího hnízda nejvíce zaujal (respektive nadchl) a zda byla naplněna jejich očekávání. V prvním případě byla nejvíce zaškrtnuta odpověď *panoramatické výhledy* (celkem 19x), dále *krb od Mussoliniho* (2x) a *zlatý výtah* (3x)¹⁸. Někteří zde označili více jak jednu odpověď. Většina respondentů uvedla, že oproti vlastnímu očekávání je místem spíše nadšena (13x), 5 osob uvedlo, že nejsou nadšeni ani zklamáni a 2 respondenti odpověděli, že (dojem) *stále vzrůstá*¹⁹. Žádný z respondentů neuvedl, že by byl oproti svému očekávání místem zklamán.

Graf 6: Orlí hnízdo, (ne)naplněná očekávání.
Zdroj: vlastní zpracování

Poslední otázka měla formu ratingu poskytovaných služeb cestovního ruchu v oblasti (dopravní obslužnost, gastronomické služby, informační služby) na škále 1 (výborné) až 5 (velmi slabé), z čehož vyšla průměrná známka 2,35.

V závěru dotazníku měli respondenti prostor pro vyjádření vlastních připomínek či postřehů. Jeden z nich zde vyjádřil návrh, že by značení v místě měla být i v anglickém jazyce.

5.2.3 Cestovní ruch v oblasti Orlího hnízda – ostatní turistické atrakce

Königssee

Při návštěvě Orlího hnízda i přilehlého okolí hory Kehlstein je zajímavé poznat i nedaleké přírodní úkazy. K těm nejlákavějším a turisticky nejvyhledávanějším patří bezpochyby jezero Königssee. Na velké parkoviště pro osobní auta a autobusy, které je jezeru nejbližší, se lze dostat od hlavního parkoviště pod Kehlsteinem automobilem za cca 10-12 minut (vzdálenost necelých 10 km), popř. se nabízí možnost využít pěší

turistickou trasu. K samotnému jezeru pak vede pěší zóna, kde se nachází několik obchodů se suvenýry či sportovním (outdoorovým) vybavením a restaurace.

Obrázek 14: Königssee.

Zdroj: autor, 2014

Podle webové prezentace Berchtesgadenu [28] plocha jezera Königssee, jejíž rozloha je 7,7 km délky a 1,7 km v nejširším místě jezera, téměř celá zasahuje do Národního parku Berchtesgaden. Jedná se o třetí nejhlubší jezero Německa a je známo pro svou průzračně čistou vodu. Také proto zde mají povolení k plavbě jen lodě s elektromotorem, veslice a šlapadla. U západního břehu jezera stojí kostel sv. Bartoloměje, na severním konci pak ostrůvek Christlieger (zvaný též Janův ostrov), kde je umístěna socha Jana Nepomuckého. Na menším jezeře Obersee, ležícím jižně od Königssee, se nachází nejvyšší vodopád v Německu – Röhbach (výška 470 m).

Solný důl a Watzmann termály

Jak je uvedeno na webu *Berchtesgaden a okolí* [27] a oficiálních stránkách *The Saltmine Berchtesgaden* [64], přímo v obci Berchtesgaden je možné navštívit tamější solný důl. Prohlídka probíhá formou jízdy důlním vláčkem, přičemž návštěvníci jsou oblečeni do zapůjčených erárních oděvů. Dle výše uvedených zdrojů [64] a [27] tak prohlídka dolu může být velmi zajímavým cílem rodinného výletu. Stránky *Berchtesgaden a okolí* [27] dále informují o provozu termálních lázní pojmenovaných podle třetí nejvyšší hory Německa - Watzmann. Toto termální koupaliště se taktéž nachází v městečku Berchtesgaden.

5.3 Sběr informací a průběh šetření – Osvětim

Příprava na samostatný terénní výzkum v Osvětimi vycházela ze zkušeností při práci v oblasti Berchtesgaden (více kapitola 5.1). Informace o cílové destinaci byly předem čerpány zejména z relevantních webových prezentací *Koncentrační tábor Osvětim-Auschwitz* [33] a *Auschwitz.org* [61]. Vlastní pozorování v terénu proběhlo dne 17. 7. 2014 (čtvrtek). Cílem pozorování bylo zejména poznání aktuální místní nabídky cestovního ruchu, zaznamenávání cenové relace přepravních či gastronomických služeb, zhodnocení přehlednosti informačních poutačů, přístupu pracovníků cestovního ruchu k zákazníkům a nabídky propagačních materiálů. Získané informace byly poté porovnány s veřejně přístupnými materiály turistických organizací, případně jimi doplněny o nezbytná fakta.

Sběr dat v rámci dotazníkové šetření proběhl ve stejném termínu jako vlastní pozorování. Náhodně vybraní návštěvníci muzea v Osvětimi byli dotazováni prostřednictvím tištěných dotazníků v místě před hlavním vstupem do areálu Auschwitz I.

5.4 Výsledky šetření – Osvětim

5.4.1 Cestovní ruch v oblasti Osvětimi – studium dokumentů a výsledky vlastního pozorování

Návštěva muzea – Auschwitz I

Do Osvětimi se lze pohodlně dostat osobním automobilem i prostředky hromadné dopravy (veřejné i soukromé). Lze využít hlídaného placeného parkoviště, na které automaticky upozorňují pracovníci muzea (stojící u okraje silnice), jakmile zpozorují jinou než polskou státní poznávací značku. Stejně tak je ale možné v případě osobního automobilu zaparkovat v ulicích obytné zóny přiléhajících k muzejnímu areálu. Najít hlavní vstup do muzea není díky poměrně přehlednému značení cest nikterak složité.

Před vstupem do muzea je nutné odložit v úschovně téměř všechna osobní zavazadla, jako jsou batohy, brašny či větší kabelky. Opatření pravděpodobně vychází z četných případů odcizování vystavovaných věcí, ačkoli pro běžné návštěvníky toto omezení může představovat nepříjemnou komplikaci. Nezřídka v tomto směru docházelo před vstupem do muzejního areálu k rozepřím mezi turisty a pracovníky muzea.

Forma prohlídky je závislá na preferencích návštěvníka a čase prohlídky. V měsíci červenec a srpen je individuálním návštěvníkům 3x denně k dispozici česky hovořící průvodce, který je provede oběma areály muzea (Auschwitz I a Auschwitz II-Birkenau). Komentovanou prohlídku lze objednat i předem pro větší turistické skupiny (rozdělují se skupiny do 10 a nad 10 lidí). Návštěvníci volí mezi standardní prohlídkou, jednodenní studijní nebo dvoudenní studijní prohlídkou. Nesnížená cena standardní formy prohlídky (v trvání cca 3,5 hodiny) je 40 PLN za osobu, návštěvníkům je však umožněno si prostory muzea relativně libovolně znovu prohlédnout i před/po výkladu průvodce. Návštěva muzea je ve vymezeném čase povolena pouze s průvodcem, mimo tento čas (v rámci otevíracích hodin) je však možná také prohlídka bez odborného komentáře a tím i nutnosti zaplatit vstupné. Návštěvu jednotlivých částí muzea si lze do jisté míry volně naplánovat – jako první lze tedy navštívit Auschwitz I stejně jako Auschwitz II-Birkenau, popř. se podívat pouze na jedno z těchto míst.

Před komentovanou prohlídkou návštěvník obdrží barevný štítek, který je potřeba si připevnit na oděv za účelem identifikace s příslušnou návštěvnickou skupinou. Dále jsou mu zapůjčena sluchátka a rádiový přijímač s audio portem (půjčovné je v ceně vstupenky). Prostřednictvím tohoto zařízení je po naladění správného kanálu možné poslouchat výklad průvodce i v případě, že se nachází mimo dohled návštěvníka. Tato forma se jeví jako vhodné řešení pro komentované prohlídky ve stísněných muzejních prostorech, kde se současně mísí mnoho návštěvnických skupin. Sluchátka s přijímačem se odevzdávají při opuštění areálu Auschwitz I.

Obrázek 15: Vstupní brána do KL Auschwitz I.
Zdroj: David Gennard [47]

Obrázek 16: Davy turistů vstupující do bývalého KL Auschwitz I.
Zdroj: autor, 2014

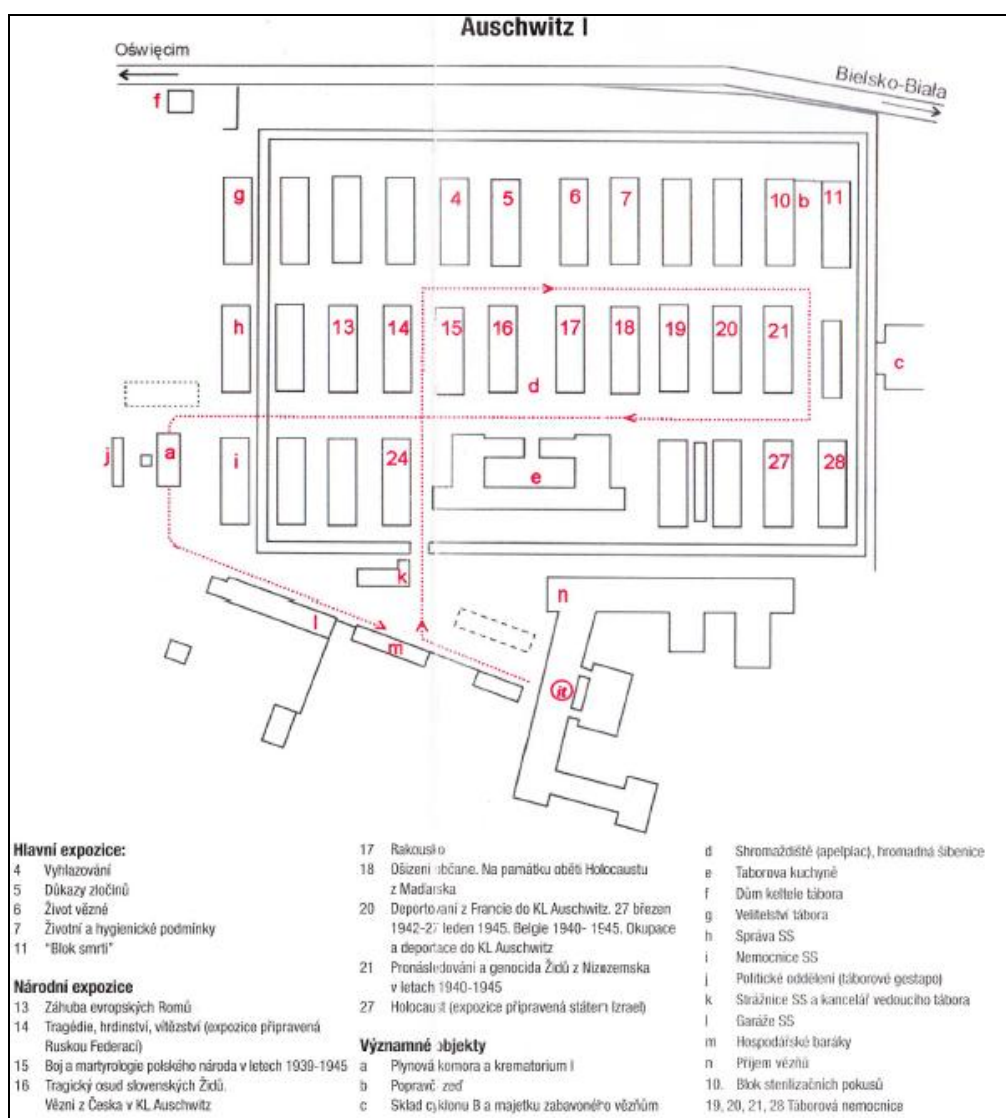
Prohlídka tábora Auschwitz I. začíná na rozlehlém prostoru za bezpečnostními turnikety. Zde průvodce své skupině sdělí správný kanál pro poslech výkladu a upozorní na

výčet zákazů na informační tabuli. Po projití brány se známým nápisem *Arbeit macht frei* (česky *Práce osvobozuje*) se návštěvníci dostanou do komplexu bývalého tábora, který je obehnan dvěma řadami ostnatého drátu. Stálá expozice je tematicky rozmístěna v několika *barácích*. V některých budovách se výstava zaměřuje na historii tábora Auschwitz všeobecně (tzv. Hlavní expozice zahrnující celkové statistiky, modely plynových komor, hladomornu, osobní předměty či vlasy zavražděných atp.), jinde se věnuje konkrétní národnostní skupině či etniku (tzv. Národní expozice, v prostoru jedné z budov je například zřízena výstava o pronásledování Židů ve Slovenském fašistickém státu společně s osudy českých vězňů). Zde je vhodné zmínit, že ne všechny budovy jsou bezbariérově přístupné. V Auschwitz I. je možnost si prohlédnout kromě výstavních prostor další významné objekty, mezi nimi také první vybudovanou a zároveň poslední zachovalou plynovou komoru s krematoriem v Osvětimi. V objektu komory a krematoria jsou návštěvníci vybídnuti k mlčení, focení je ovšem povoleno.

Orientační plánek s členěním tábora je obsažen v oficiálním tištěném průvodci muzea, který nabízí tento přehled expozic a názvy jejich jednotlivých částí (dle Smoleń a Połoncarz [13], zjednodušeno):

- Hlavní expozice:
 - Vyhlazování
 - Důkazy zločinů
 - Život vězně
 - Životní a hygienické podmínky
 - „Blok smrti“
- Národní expozice:
 - Záhuda evropských Romů
 - Tragédie, hrdinství, vítězství (expozice připravena Ruskou federací)
 - Boj a martyrologie polského národa v letech 1939-1945
 - Tragický osud slovenských Židů. Vězni z Česka v KL Auschwitz.
 - Rakousko
 - Ošizení občané. Na památku obětem Holocaustu z Maďarska
 - Deportovaní z Francie do KL Auschwitz. 27. březen 1942 - 27. leden 1945. Belgie 1940 - 1945. Okupace a deportace do KL Auschwitz
 - Pronásledování a genocida Židů z Nizozemska v letech 1940 - 1945
 - Holocaust (expozice připravena státem Izrael)

- Významné objekty²⁰
 - Plynová komora a krematorium I
 - Popravčí zeď
 - Sklad cyklonu B a majetku zabaveného vězňům
 - Shromaždiště (apelplac), hromadná šibenice
 - Velitelství tábora
 - Správa SS
 - Příjem vězňů
 - Blok sterilizačních pokusů

Obrázek 17: Směr prohlídky a umístění výstav v Auschwitz I.
Zdroj: Smoleň a Poloncarz [13]

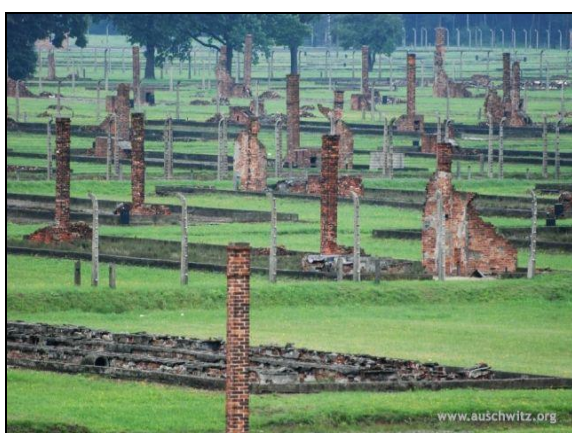
Přesun mezi oběma areály muzea je zajišťován bezplatnou autobusovou kyvadlovou dopravou. Alternativou může být i pěší chůze, popř. jízda vlastním automobilem.

Návštěva muzea – Auschwitz II-Birkenau

V porovnání s areálem Auschwitz I je vymezený prostor v Březince velmi rozlehlý. Původně bylo místo zastavěno přibližně třemi stovkami *baráků*, přičemž v každém z nich bylo umístěno v průměru zhruba 300 vězňů. Kromě ubikací se v areálu nacházely také čtyři plynové komory s krematorii, táborová nemocnice, latríny a umývárny. Do dnešního dne se zachovaly pouze některé budovy – vstupní brána, kterou přijížděly transporty vězňů, dále některé zděné domy a jen minimum dřevěných *baráků*. Mezi troskami plynových komor a krematorií je dnes postaven pomník obětem nacismu připomínající komín krematoria. Na kolejích u příjezdové rampy stojí také pro ilustraci jeden vagon – *dobyčák*, kterým byli převáženi vězni do tábora.

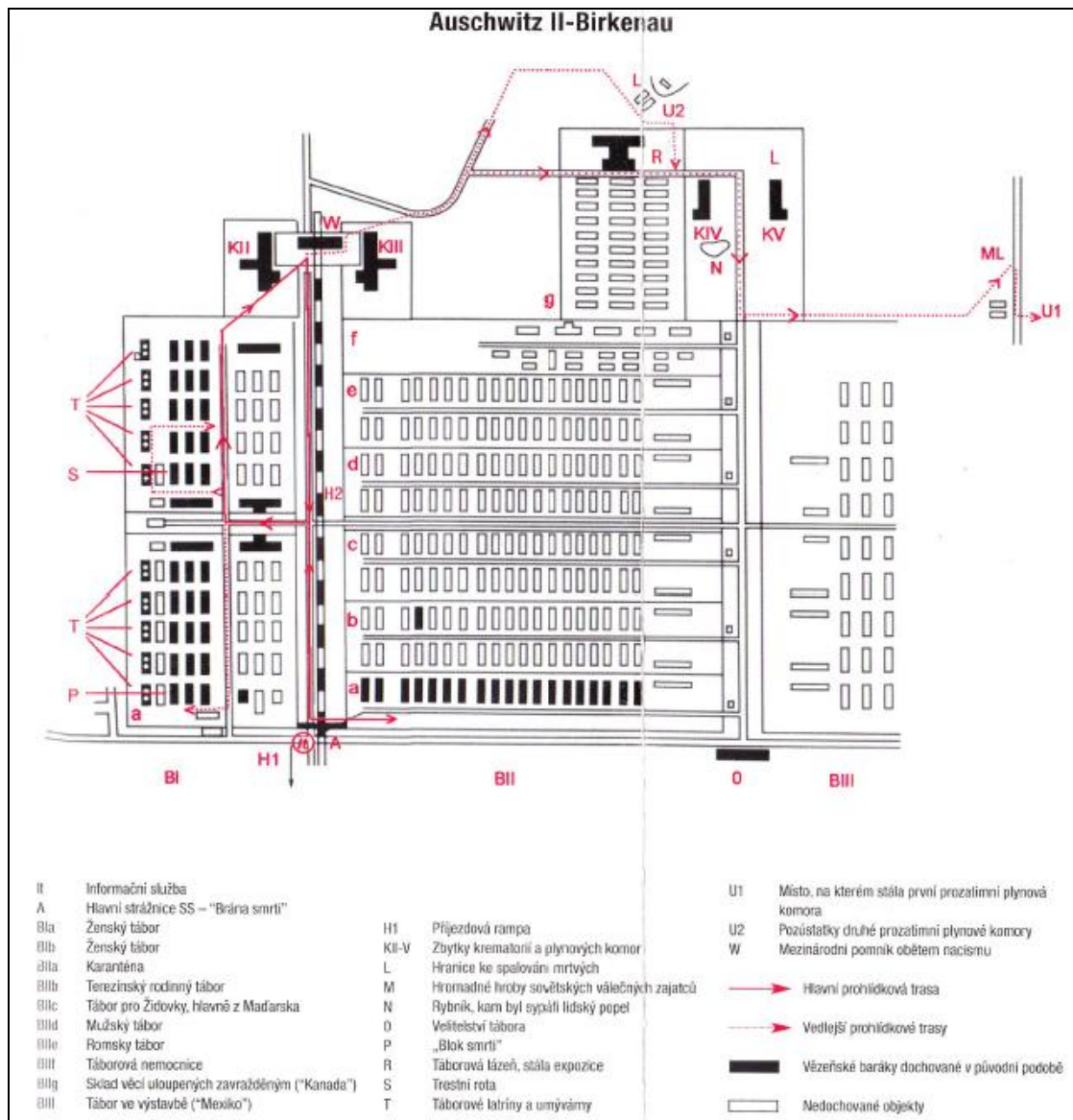

Obrázek 18: Auschwitz II-Birkenau, letecký pohled.
Zdroj: Gorgolewski W. [49]

Obrázek 19: Zbytky sektoru BII.
Zdroj: Sawicki P. [62]

Komentovaná prohlídka po příjezdu do Auschwitz II-Birkenau začíná projitím hlavní brány, dále se pokračuje po příjezdové rampě směrem k troskám krematorií a památníku. Prohlídka pokračuje návštěvou několika dochovaných budov. Zde služby turistického průvodce při standardní prohlídce končí, návštěvníci si však poté mohou volně projít téměř celý prostor tábora, popř. se vrátit do Auschwitz I a prohlédnout si znovu důkladně místa, která je zaujala, nebo zhlédnout promítaný dokument vztahující se k osvobození koncentračního tábora. Jelikož i standardní prohlídka obou táborů je časově poměrně náročná, mnoho turistů využívá možnost stravování za relativně příznivé ceny (cca 100 PLN za polední menu pro dvě osoby) v restauracích v nejbližším okolí muzea, nebo přímo prostřednictvím občerstvovacího pultu ve vstupní muzejní budově. Nutno dodat, že konzumace jídla je v celém areálu bývalého koncentračního tábora zakázána.

Obrázek 20: Plán prohlídky Auschwitz II-Birkenau.
Zdroj: Smoleń a Poloncarz [13]

Obrázek 21: Památník obětem a příjezdové koleje
Zdroj: autor, 2014

Obrázek 22: Trosky plynové komory a krematoria.
Zdroj: autor, 2014

Propagace

Pro ilustraci způsobu interpretace genia loci na webech zabývajících se cestováním byly náhodně vybrány některé propagační a informační materiály vztahující se k místu. Důvodem bylo získat základní orientační přehled o používaných reklamních sloganech a vyzdvihovaných cílech oblasti. Níže jsou uvedeny názvy webových prezentací a vybrané konkrétní citace popisující atmosféru místa.

- Auschwitz.org [34]
 - *„Autentický památník se skládá ze dvou částí bývalého tábora: Auschwitz a Birkenau. Návštěva v doprovodu školeného průvodce umožňuje lepší pochopení tohoto jedinečného místa. - Neexistuje žádný způsob, jak pochopit poválečnou Evropu a svět bez důkladné konfrontace mezi naší představou lidství a pozůstatky Osvětimi.“²¹*
- StudentAgency.cz [35]
 - *„Pojed'te s námi navštívit místo, kde se jako by zastavil čas a život zde neměl žádnou cenu... Rukou nacistické mašinerie zahynulo v největším koncentračním a vyhlazovacím táboře 2. světové války Osvětim - Březinka (Auschwitz - Birkenau) více než 1 milion mužů, žen i dětí. Osvětim se tak stala symbolem nacistického konečného řešení židovské otázky, symbolem nelidskosti a genocidy.“*
- Poland.Travel [24]
 - *„Scéna mučednictví milionů lidí během druhé světové války. Největší nacistický koncentrační tábor v Němci okupované Evropě. Zde Němci vykonávali svůj genocidní plán na vyhlazení celých národů.“²²*

Osobní dojmy, postřehy a zajímavé momenty

Bývalý koncentrační tábor v Osvětimi je velmi unikátní atraktivitou cestovního ruchu. Před samotnou návštěvou tohoto místa se mísí pocity zvědavosti i určitého druhu strachu, co zde bude spatřeno. Genius loci je možno pocítit již při prvním pohledu na staré budovy tábora (Auschwitz I), může být však záhy velmi oslaben vlivem přítomnosti značného množství ostatních turistů, kterým se zejména v Auschwitz I nelze téměř vyhnout. Čestnost turistů se místy zdá být až neúnosná, ačkoli je třeba vyzdvihnout použití audio přijímačů se sluchátky pro tento případ jako velmi rozumné řešení. Mírně negativním vlivem může být také poměrně svižné tempo komentované prohlídky.

Mezi silné momenty bezpochyby patří hlavně prohlídka osobních věcí a ostříhaných vlasů zavražděných vězňů. Zde si návštěvník může s jednotlivými předměty představit také životní příběh konkrétního vězně, při pohledu na obrovskou hromadu takových věcí pak nejednou přeběhne mráz po zádech. Nutno dodat, že všechny dojmy jsou umocněny odborným výkladem průvodce. Velmi rozpačité pocity se dostaví také v budově dochované plynové komory a krematoria. Ačkoli by se zde mělo dodržovat alespoň pietní mlčení, i povolení k focení působí až neuctivě.

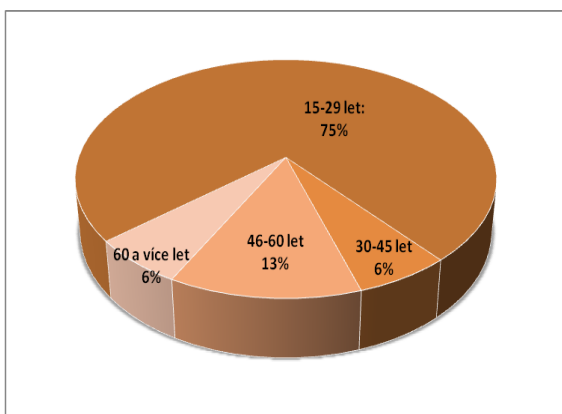
Při návštěvě areálu Auschwitz II-Birkenau ze všeho nejdřív zapůsobí jeho rozloha. Zejména pohled z věže hlavní brány nabízí velmi silný vizuální zážitek. Jen vzdálenost od brány k památníku a pozůstatkům plynových komor je přibližně necelý jeden kilometr, o téměř nekonečném zástupu obnažených komínů zbylých po zničení *baráků* ani nemluvě. Prohlídka zničených plynových komor a některých dalších budov poté celkový dojem již jen doplní.

Zkušenost z návštěvy Státního muzea Auschwitz-Birkenau je téměř nutné vstřebat v časovém i místním odstupu. To pomáhá především k utřídění dojmů. Nežřídko bylo možné sledovat návštěvníky po opuštění muzejních prostor a *oddechu*, jak s téměř nepřítomným výrazem pouze seděli, výjimkou nebyl ani pláč²³. Zajímavostí je také fakt, že existují i české webové stránky, jejichž tvůrci měli potřebu se podělit o své zážitky z návštěvy Osvětimi a zároveň zde dávají prostor pro diskusi ostatním turistům. Diskuze kromě sdílení praktických rad před cestou a zkušeností slouží také k tvorbě nezávislých turistických skupin. Téměř všechny prezentované informace jsou motivovány jedním záměrem – aby měl člověk z návštěvy Osvětimi co nejintenzivnější zážitek.

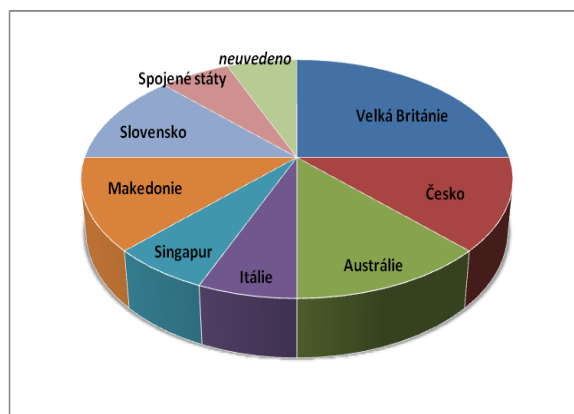
5.4.2 Cestovní ruch v oblasti Osvětimi – výsledky dotazníkového šetření

Dotazník volně vycházel z materiálů použitých při šetření v oblasti Berchtesgaden. Opět byl složen z deseti samostatných otázek, z nichž byly čtyři uzavřené, tři polootevřené a tři otevřené. V porovnání s dotazníkem použitým v minulém šetření zde bylo o jednu polootevřenou otázku méně, naproti tomu o jednu otevřenou více. Bylo připraveno celkem 20 dotazníků, z toho 12 v anglické a 8 v české verzi s předpokladem vycházejícím z předchozích zkušeností, že jich bude respondenty vyplněno 15 – 20.

Šetření probíhalo v prostoru před hlavním vstupem do muzea u hlídaného parkoviště. Vyplněno bylo celkem 16 připravených dotazníků (12 v anglické verzi, 4 v české). První tři otázky se opět zaměřovaly na určení pohlaví, věkové skupiny a národní příslušnosti. Zastoupení mužů a žen bylo v přibližném poměru 2:1. Respondenti byli převážně ve věku 15-29 let (12 osob), dále 2 respondenti ve věku 46-60 let a věkové skupiny 30-45 let i 60 a více let byly zastoupeny vždy jedním respondentem. Národnostní složení respondentů respektive země původu bylo následující: Velká Británie 4x, Česko 2x, Austrálie 2x, Makedonie 2x, Slovensko 2x, Singapur 1x, Itálie 1x, Spojené státy americké 1x a 1x tato informace nebyla uvedena.

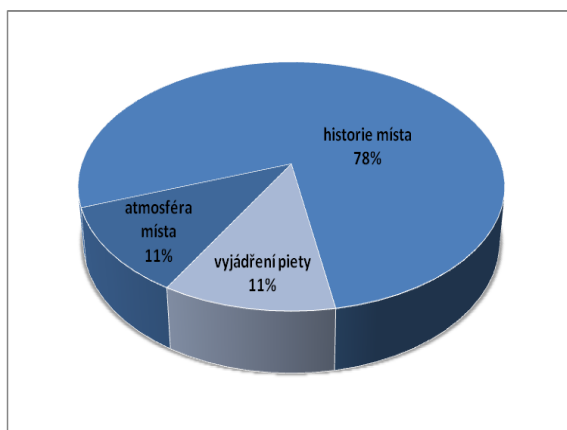

Graf 7: Osvětimi, věkové skupiny.
Zdroj: vlastní zpracování

Graf 8: Osvětimi, národnostní zastoupení.
Zdroj: vlastní zpracování

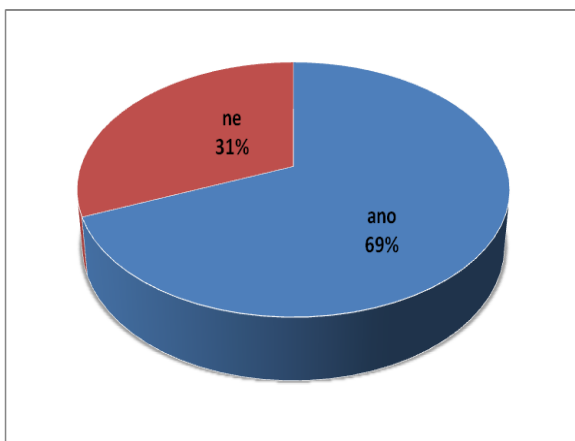
Následující dvě otázky byly polootevřené a zjišťovaly hlavní důvod respondentů k návštěvě místa a typ zvolené prohlídky. V první z těchto otázek respondenti označily 14x odpověď *historie místa*, 2x se objevilo *vyjádření piety* a 2x *atmosféra místa*, přičemž dva respondenti uvedli více jak jednu odpověď. Forma zvolené prohlídky byla ve všech případech *standardní s průvodcem (kratší, cca 3,5h)*.

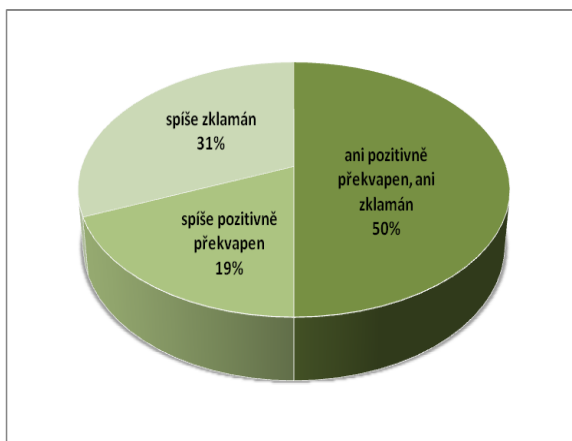
Graf 9: Osvětím, důvod návštěvy.
Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 6 byla polootevřená a respondenti se zde vyjadřovali, jak jsou spokojeni se současnou podobou prohlídky. Jedenáct osob uvedlo, že jsou spokojeni a nic by neměnili. V pěti případech byla vyjádřena nespokojenost z důvodu nedostupnosti všech objektů muzea během prohlídky.

Další otázka zjišťovala, zda byla naplněna očekávání respondentů spojená s návštěvou muzea. Většina respondentů uvedla, že oproti vlastnímu očekávání není místem ani pozitivně překvapena, ani zklamána (8x), tři respondenti uvedli, že jsou spíše pozitivně překvapeni a pět osob odpovědělo, že jsou oproti svému očekávání místem spíše zklamáni.

Graf 10: Osvětím, spokojenost s formou prohlídky.
Zdroj: vlastní zpracování

Graf 11: Osvětím, (ne)naplněná očekávání.
Zdroj: vlastní zpracování

V následující otevřené otázce respondenti uváděli, co je na místě nejvíce zaujalo. Zde se obecně mísilo vyjadřování pocitů společně s popisem konkrétních objektů i nově získaných informací. Další otázka pak byla zaměřena přímo na stručné vyjádření pocitů. Nejvíce byla použita charakteristická slova jako smutek, lítost, zármutek. V jiných případech zněly odpovědi *strach z války* nebo *úcta k zesnulým, pochybnost o pravdivosti*.

I v tomto případě měla poslední otázka dotazníku formu ratingu poskytovaných služeb cestovního ruchu v oblasti (dopravní obslužnost, gastronomické služby, informační služby, příp. také průvodcovské služby) na škále 1 (výborné) až 5 (velmi slabé), z čehož vzešla průměrná známka 2,56.

V závěru dotazníku měli respondenti prostor pro vyjádření vlastních komentářů a připomínek, čehož využilo celkem osm osob. Převládala doporučení, že by každá prohlídka měla být rozšířena o možnost návštěvy všech míst v KL Auschwitz a také více zpřístupnit osobní umělecké vyjádření a dopisy vězňů. Objevilo se zde také kladné hodnocení průvodcovských služeb. Zajímavými komentáři byl také návrh na zřízení dotační kasy namísto vstupného a vyjádření, že prohlídka nepodala dostatek přímých důkazů o holokaustu.

5.5 Shrnutí a diskuse výsledků

Vlastním výzkumem byly ověřovány hypotézy, které se vztahovaly k identifikaci podstaty genia loci vybraných míst a jeho vlivu na motivaci turistů k návštěvě těchto míst. Nástrojem ověřování bylo v první fázi výzkumu studium a rozbor historických dokumentů i současných propagačních materiálů. Následoval terénní výzkum, jehož obsahem bylo zmapování současné podoby Orlího hnízda i bývalého koncentračního tábora Auschwitz včetně organizace tamějšího cestovního ruchu. Součástí terénního výzkumu bylo také dotazníkové šetření mezi návštěvníky.

Orlí hnízdo

V případě berchtesgadenského Orlího hnízda i jeho okolí (Obezsalsberg) bylo zjištěno, že propagace místa na sledovaných webových prezentacích vychází především z krajinných předností. Samotný vrchol hory Kehlstein a budova Orlího hnízda jsou přesto často zmiňovány jako dominanta oblasti. Organizace cestovního ruchu na vrcholu i úpatí Kehlsteinu (včetně přilehlého okolí) nijak významně neprezentuje nacistické dějiny (jedním z možných důvodů může být obava z glorifikace této diktatury). Kromě stručné audioprezentace během cesty k vrcholu speciálním autobusem, několika informačních publikací k zakoupení a fotografií na galerii Orlího hnízda se zde turista s minulostí místa blíže neseznámí. Tato zdánlivá *ignorance* historických souvislostí však může mít své logické opodstatnění. Orlí hnízdo se nachází v nádherném přírodním prostředí v blízkosti zajímavých přírodních úkazů. To může být důvodem, proč turisté nejsou zahlcováni historií a mají tak prostor k prožitku z krajinných krás. Turisté se zájmem o poznání atmosféry místa spojenou s nacistickou érou však mohou být zcela spokojeni po návštěvě stálé expozice Dokumentace Obersalsberg. Expozice poutavou formou nabízí množství informací a fotografií, společně s prohlídkou válečného bunkru tak bez nadsázky může tvořit další samostatný turistický cíl v oblasti. Navíc představuje zajímavý přístup německé organizace místního cestovního ruchu k vlastním temným národním dějinám.

Přestože propojení oblasti Obersalsbergu, respektive Berchtesgadenska s někdejší nacistickým vedením je nesporné, v souvislosti s hypotézou H1 nelze jednoznačně tvrdit, že by zde samo tvořilo podstatu genia loci. Dotazníkové šetření ukazuje, že podle respondentů Bechtesgadensko nejvíce charakterizuje právě Orlí hnízdo

(Kehlsteinhaus), jako hlavní důvod návštěvy však převažuje krajinné prostředí před blíže nespecifikovaným duchem místa či historií. Přírodní krajina pak také byla označována za hlavního tvůrce tamější atmosféry, ačkoli historie místa figurovala v odpovědích co do četnosti v těsném závěsu. Přestože duch místa bez konkretizace se neobjeoval v odpovědích ohledně důvodu návštěvy nejvíce, výsledky ukazují na těsnou vazbu mezi atmosférou a krajinným prostředím. Po tomto upřesnění lze stanovenou hypotézu H2 potvrdit. Je nutné však brát v patrnost slabinu dotazníku, která tkvěla v uvedení *Krajinné prostředí* a *Atmosféry místa* jako dvou samostatných odpovědí vedle sebe.

Dům na Kehlsteinu je dominantou oblasti, není však nutně spojován se svým primárním účelem. Lze na něj nahlížet i pouze jako na architektonicky zvláštní a náročnou stavbu, která společně s příjezdovou silnicí umožňuje masám turistů jednoduchý přístup na jeden z nejvyšších vrcholů Berchtesgadenských Alp. Ale jak bylo popsáno výše, historie Orliho hnízda stejně jako celé oblasti nelze opomínat, možná právě proto by většina respondentů uvítala v budově namísto nynější restaurace spíše stálou expozici o minulosti místa. Závěr dotazníku měl odhalit, zda byla naplněna očekávání turistů z návštěvy místa. Dle odpovědí převládaly pocity nadšení nad vlastní očekávání.

Na základě šetření lze tvrdit, že Genius loci Orliho hnízda tkví spíše v jeho geografické poloze než ve vlastní minulosti, na tomto základě je hypotéza H1 vyvrácena. Krajinné prostředí bylo nejvíce označeno jako hlavní důvod návštěvy oblasti a také za hlavního tvůrce tamější atmosféry. Stanovenou hypotézu H2 lze tak v tomto případě potvrdit. Je to ale historie, která toto místo velmi odlišuje od jiných horských krajinných oblastí. Správa cestovního ruchu v oblasti i další turistické instituce si toho jsou vědomy a s touto skutečností pracují. Nelze ani vyloučit, že někteří respondenti nechtěli odhalit skutečný důvod návštěvy vzhledem ke kontroverznímu společenskému tématu. V každém případě je zřejmě pravdou Frankovo [2] tvrzení, že „*k dějinám Obersalzbergu patří panorama a hory stejně tak, jako jeho dávný účel.*“ A tato kombinace s největší pravděpodobností stojí za vysokou turistickou návštěvností.

Osvětim

Spojitost táborového komplexu v polské Osvětimi s II. světovou válkou je evidentní. O to těžší však může být interpretace genia loci tohoto velmi nevšedního místa, které ročně přitahuje kolem milionu turistů z mnoha států. V prvé řadě se nabízí otázka, jak na bývalý

koncentrační tábor dnes nahlížet. Jedná se o pietní místo, muzeum, popraviště? Na to může odpovědět motivace turistů k návštěvě Osvětimi. Rozdílné důvody budou mít studenti, kteří jsou v Osvětimi v rámci vzdělávacího programu, a například židovští pamětníci či příbuzní padlých. Státní muzeum Auschwitz-Birkenau se snaží vyhovět všem návštěvnickým skupinám a podle toho uzpůsobit podobu místa. Je rozumné a pochopitelné, že část prohlídky se stálými expozicemi je umístěna takřka výhradně pouze v areálu Auschwitz I. Druhá část komplexu – Auschwitz-Birkenau je kromě vystavěného monumentu na paměť padlých zachována v původním stavu. Organizace cestovního ruchu v Osvětimi je vzhledem k velmi vysoké návštěvnosti relativně uspokojivě zvládnutá.

Oslovení respondenti byli většinou (75%) ve věkovém rozmezí 15-29 let. Jako hlavní motivaci k návštěvě místa respondenti uváděli převážně seznámení se s historií místa více než poznání místní atmosféry či vyjádření piety. Nejvíce je zaujalo zejména poznání pravdy, důkazů a chodu tábora. Převažujícím pocitem po návštěvě tábora byl smutek, zajímavou odpovědí byl i strach z války či pochybnost o pravdivosti událostí. Někteří respondenti dále vyjádřili také spokojenost s průvodcovskými službami či naopak výtky k omezenému přístupu do některých prostor.

Lze vyvodit, že více než samotná atmosféra místa turisty k návštěvě Osvětimi láká spíše poznání historie a *přesvědčení se o pravdě*, tím je stanovená hypotéza H2 vyvrácena. Bývalý koncentrační tábor přesto bezpochyby svého specifického ducha má. To mohou dokazovat zejména intenzivní pocity, které tábor v návštěvnicích vzbuzuje. Na základě vlastního pozorování lze také tvrdit, že pocity a dojmy se mohou v časovém a místním odstupu lépe utřídit a neztrácejí svou intenzitu ihned po opuštění bran muzea. Je možné, že některé budovy a místa v celém muzejním komplexu by vyvolávaly zvláštní, nevšední pocity i bez znalosti historie. V případě Osvětimi je to ale právě ztotožnění pozůstatků koncentračního tábora s jeho minulostí a původním účelem, které tvoří podstatu atmosféry tohoto místa, což potvrzuje hypotézu H1.

6 ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Cílem práce byla zejména interpretace genia loci vybraných míst a zjištění, zdali tato specifická atmosféra vychází z historických souvislostí spojených s II. světovou válkou a je hlavní motivací turistů k návštěvě těchto míst. Bylo prokázáno, že v případě Orlího hnízda podstatu místa tvoří spíše krajinné prostředí a je také hlavní motivací. Minulost však tvoří nezanedbatelnou část charakteru Orlího hnízda a její připomínání je poptáváno turisty, na což reagují instituce cestovního ruchu. Historické skutečnosti však jsou využívány spíše v propagaci místa než na místě samotném. V tomto směru by mohl např. proběhnout podrobnější výzkum zaměřený na preference turistů ohledně podoby domu na Kehlsteinu. Předpokladem je, že ke zvýšení atraktivity by dopomohlo např. umístění stálé expozice s dějinnou tematikou, popř. rekonstrukce původní podoby interiéru domu. Tyto zásahy by neměly nijak potlačovat vjemy z panoramatických pohledů do krajiny a více by prezentovaly celkový genius loci Orlího hnízda.

Co se týče osvětimského koncentračního tábora, o mimořádnosti místa svědčí každoroční velmi vysoká turistická návštěvnost. Hlavním motivem návštěvy je poznání historie a pravdy. Postupem času lze očekávat, že tento důvod bude stále více převládat nad vyjádřením piety. Ačkoli dotazníkové šetření neprokázalo, že by seznámení se s atmosférou místa bylo primárním cílem, nelze ji od výše zmíněného hlavního motivu zcela odloučit. Svědčí o tom fakt, že masy turistů jsou na toto místo přitahováni, touží být *zde* a nespokojí se s informacemi o dějinných událostech pouze ze sekundárních zdrojů. Vzhledem k očekávaným změnám ve skladbě návštěvníků kvůli časovému odstupu (počet pamětníků či přímých příbuzných obětí bude přirozeně klesat) bude zřejmě potřeba ze strany správy muzea pružně reagovat změnou návštěvnického řádu či podoby expozice s větším důrazem na edukační účel. Místo dokáže vyvolat v člověku silné emoce, proto je nutné velmi opatrně zvažovat kroky a směr dalšího rozvoje. Jedním z problémů může být do budoucna také stále rostoucí návštěvnost, která si vyžádá určitý druh regulace. Výsledky této práce mohou využity jako inspirace pro hlubší průzkum mezi návštěvníky ohledně spokojenosti s prohlídkou a podobou místa.

V obecné rovině lze tvrdit, že bývalá dějiště II. světové války jsou aktuálně stále turisticky velmi atraktivní. Zejména rozvoj technologií dnes přináší potenciál pro nové formy využití dějinných událostí v cestovním ruchu (např. webová aplikace viz kap. 3.5.1,

nebo audio přijímače v osvětivském muzeu viz kap. 5.4.1), což umožňuje vidět místa v různé perspektivě a získat intenzivnější zážitek z návštěvy. Nelze opomínat ani výchovný a vzdělávací význam. Pro správu nejen turisticky velmi atraktivních míst obecný zájem o válečnou historii znamená výzvu k rozpoznání identity lokality a odpovědnému zacházení v propagaci a nabídce cestovního ruchu. Pro lokality, které nejsou typickými turistickými cíly, ale nesou v sobě vazbu na II. světovou válku, to může být šance pro další rozvoj.

Ačkoli genius loci velmi závisí na lidském vnímání, jedná se o existující jev, který lze sledovat a blíže zkoumat. Jelikož je však setkání s geniem loci zkušeností emočního rázu, zachycení a správné pojmenování tohoto jevu může být složité. Pro obor cestovního ruchu znamená genius loci téměř nezbytnou součást atraktivity turistické oblasti tvořící její podstatu, je tedy více než vhodné se mu blíže odborně věnovat. Hlavním problémem ohledně realizace odborného zkoumání genia loci je mimo jiné otázka, zda je možné použít převážně kvantitativní výzkumné metody a výsledky statisticky vyjádřit. Užší oblastí výzkumu genia loci může být například sledování rozdílů v jeho vnímání v závislosti na věku, pohlaví či vzdělání člověka (zajímavou oblastí zkoumání by byla například také otázka, jak pociťují genius loci nevidomí lidé). Výsledky by poté mohly výrazně pomoci v přípravě propagace destinace, při tvorbě nabídky cestovního ruchu i samotné správě destinace.

7 SEZNAM POZNÁMEK A POUŽITÝCH ZDROJŮ

7.1 Poznámky

- ¹ Christian Norberg-Schulz byl norský historik a teoretik architektury.
- ² V červenci 2014 byl autorkou vznesen dotaz na výsledky výzkumu prostřednictvím elektronické pošty na adresy *info@proculture.cz* a *info@ff.cuni.cz*. V době odevzdání této práce nebyl dotaz ani v jednom případě zodpovězen.
- ³ Diskutovaným odvětvím je jev zvaný *heritage industry*. Jak popisuje Štyrský a Šípek (2011), *heritage industry* lze do češtiny volně přeložit jako *průmysl produkující napodobeniny starých časů*.
- ⁴ Kapitola byla volně zpracována podle těchto zdrojů:[2],[7],[30].
- ⁵ Bývalý koncentrační tábor Mauthausen se nachází na dnešním rakouském území, založen byl ovšem krátce po *anšlusu* Rakouska k nacistickému Německu, formálně byl tedy zřízen již na německém území.
- ⁶ Jak uvádí Hernández (2011), vězni byli zejména v druhé polovině války využíváni jako levná pracovní síla, mimo jiné pro velké průmyslové koncerny.
- ⁷ Jakkoli se to zdá nemožné, dle Hernándezze [3] je nutné si uvědomit, že popravy nevykonávali v zásadě bezcitní vrazi. Příslušníci SS po vykonání rozkazu - masové vraždě - často trpěli depresemi a dlouhodobými psychosomatickými problémy.
- ⁸ jinak také Belzec či Belžec
- ⁹ plán nacistů na vyhlazení všech Židů žijících na území okupovaného Polska (Lada ,[56])
- ¹⁰ volně zpracováno podle Świebocka, Pinderska-Lech a Śrajerowa-Bocheńska, [14] a Zimmerman, [67]
- ¹¹ *Březinka* je český ekvivalent názvu *Birkenau*. Polský pak zní *Brzezinka*.
- ¹² polsky Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

- ¹³ Poznatky nabyté vlastním pozorováním byly doplněny o fakta ze zdrojů citovaných v textu.
- ¹⁴ Český překlad autorky z anglického originálu: „*Wedged into Austria and framed by six formidable mountain ranges, the Berchtesgadener Land is a drop-dead-gorgeous corner of Bavaria steeped in myths and legends. (...) Away from the trails, the main draws are the mountaintop Eagle's Nest, a lodge built for Hitler and now a major dark-tourism destination, and Dokumentation Obersalzberg, a museum that chronicles the region's sinister Nazi past.*“
- ¹⁵ Český překlad autorky z anglického originálu: „*Board a breathtaking bus journey up the Kehlstein road and a luxurious brass elevator up through the rock into Kehlsteinhaus, known in English as the Eagle's Nest. Enjoy its impressive views and its excellent cuisine. The site combines a unique example of historic architecture and a stunning alpine setting.*“
- ¹⁶ Zde bylo zároveň uvedeno Německo jako země dlouhodobého pobytu.
- ¹⁷ Adolf Hitler byl občas přezdíván jako „pan Vlk“ (*Herr Wolf*).
- ¹⁸ V jednom případě respondent krb od Mussoliniho při návštěvě Orlího hnízda vůbec nezaznamenal.
- ¹⁹ Zde může dojít k nepřesné interpretaci. V dotazníku byla uvedena pouze fráze *still to go up*.
- ²⁰ zkrácený výběr
- ²¹ Český překlad autorky z anglického originálu: „*The authentic Memorial consists of two parts of the former camp: Auschwitz and Birkenau. A visit with an educator allows better understanding of this unique place. - There is no way to understand postwar Europe and the world without an in-depth confrontation between our idea of mankind and the remains of Auschwitz.*“
- ²² Český překlad autorky z anglického originálu: „*The scene of martyrdom of millions of people during World War II. The largest Nazi concentration camp in German-occupied Europe. Here the Germans were carrying out their genocidal plan of exterminating the whole nations.*“
- ²³ Dotazováním bylo ověřeno, že se tyto emoční reakce vztahovaly právě k zážitkům z návštěvy místa.

7.2 Tištěné zdroje

- [1] ČADÍK, J. Využití fotodokumentace k zachycení genia loci. In: ZELENKA, Josef a KOL. *Percepce krajiny a genius loci*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 172-174. ISBN 978-807-0411-919.
- [2] FRANK, Bernhard. *Tajemný Kehlstein: Dějiny Orliho hnízda*. Anton Plenck. Berchtesgaden, 2010.
- [3] HERNÁNDEZ, Jesús. *Vše, co byste měli vědět o II. světové válce: kniha plná informací, díky kterým poznáte do hloubky nejdůležitější válečný konflikt 20. století*. Vyd. 1. Překlad Jan Richter. Brno: Jota, 2011, 483 s. ISBN 978-807-2179-268.
- [4] JAŠÍKOVÁ, Veronika a Michal TROUSIL. *Úvod do tvorby empirických prací pro cestovní ruch*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, 110 s. ISBN 978-807-4350-207.
- [5] MOULIS, Miloslav. *Průvodce po nacistických koncentračních táborech*. Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 1999, 78 s.
- [6] MOULIS, Miloslav. Grafická příloha. In: *Průvodce po nacistických koncentračních táborech*. Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 1999, 78 s.
- [7] *Orlí hnízdo/Obersalzberg: Z pohledu historie*. Beyreuth: Verlag Fabritius, [2000], 88 s.
- [8] PÁSKOVÁ, Martina a Josef ZELENKA. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002, 448 s. ISBN 80-239-0152-4.
- [9] Německo: Berchtesgaden. SANETŘÍK, Milan. *Evropské národní parky*. 1. vyd. Štýty: Veduta, 2004, s. 1. ISBN 80-86438-08-2.
- [10] PAVLÍK, M. Možnost zachycení genia loci na fotografii. In: ZELENKA, Josef a KOL. *Percepce krajiny a genius loci*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 168-171. ISBN 978-807-0411-919.
- [11] NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994, 219 s. ISBN 80-207-0241-5.
- [12] SHAW, Antony a [z anglického originálu World War II: Day by Day přeložil Jan KRIST]. *Druhá světová válka den po dni*. Vyd. 1. V Praze: Naše vojsko, 2004. ISBN 80-206-0732-3.

- [13] SMOLEŇ, Kazimierz a Marek POŁONCARZ. *Státní Muzeum Auschwitz-Birkenau v Osvětimi: Průvodce*. Oświęcim: Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, 2013. ISBN 978-83-88526-92-3.
- [14] ŚWIEBOCKA, Teresa, Jadwiga Pinderska-Lech, Překlad: Maja ŚRAJEROWA-BOCHEŃSKA. *Auschwitz-Birkenau: dějiny a současnost*. Jaroszwice: Nakladatelství Grafikon, 2009 [cit. 2014-11-03]. ISBN 9788360210864.
- [15] ŚWIEBOCKA, Teresa, Jadwiga Pinderska-Lech, Překlad: Maja ŚRAJEROWA-BOCHEŃSKA a Zpracování: Franciczek PIPER. *Auschwitz-Birkenau: dějiny a současnost*. Jaroszwice: Nakladatelství Grafikon, 2009 [cit. 2014-11-03]. ISBN 9788360210864.
- [16] SZTOMPKA, Piotr. *Vizuální sociologie: fotografie jako výzkumná metoda*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 168 s., [32] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-86429-77-9.
- [17] ŠTYRSKÝ, Jiří a Jiří ŠÍPEK. *Geograficko psychologické souvislosti cestování, turistiky a rekreace: kapitoly z geopsychologie*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 164 s. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-114-3.
- [18] ŠÍPEK, Jiří. Genius loci v psychologické perspektivě. In: ZELEŇKA, Josef a KOL. *Percepce krajiny a genius loci*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 160-168. ISBN 9788070411919.
- [19] ŠÍPEK, Jiří. Psychologické souvislosti percepce krajiny. In: *Sborník studijních materiálů ke kurzu Interpretace krajiny vybraných území s přírodním a socio-kulturním potenciálem*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 5-15. ISBN 978-80-7435-355-0.
- [20] ŠTYRSKÝ, Jiří. Percepce krajiny a genius loci v moderním pojetí. In: *Sborník studijních materiálů ke kurzu Interpretace krajiny vybraných území s přírodním a socio-kulturním potenciálem*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 16-25. ISBN 978-80-7435-355-0.
- [21] ZELEŇKA, Josef. Metodika výzkumu genia loci. In: ZELEŇKA, Josef a KOL. *Percepce krajiny a genius loci*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 175-176. ISBN 978-807-0411-919.

[22] ZELENKA, Josef. Shrnutí. In: ZELENKA, Josef a KOL. *Percepce krajiny a genius loci*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 215-216. ISBN 978-807-0411-919.

7.3 Ostatní zdroje

- [23] 2. světová válka na Praze 8: Aplikace pro Android ve službě Google Play. GOOGLE INC. <https://play.google.com/store> [online]. 2014 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <https://play.google.com/store/apps/details?id=cz.cvizion.wv2&hl=cs>
- [24] ANONYM. Auschwitz Concentration Camp. In: Poland.Travel [online]. 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.poland.travel/en/unesco-sites/auschwitz-concentration-camp-4>
- [25] ANONYM. Berchtesgaden, Německo. *Cestování.cz* [online]. 2000, 2013 [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: <http://www.cestovani.cz/zeme/nemecko/berchtesgaden/>
- [26] ANONYM. Introducing Berchtesgaden. Lonely Planet [online]. 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://www.lonelyplanet.com/germany/bavarian-alps/berchtesgaden>
- [27] ANONYM. Solné doly. *Berchtesgaden a okolí* [online]. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://berchtesgaden.webnode.cz/products/solne-doly/>
- [28] ANONYM. Königssee. *Berchtesgaden* [online]. 2011 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://www.berchtesgaden.cz/konigssee.html>
- [29] ANONYM. Watzmann termály. *Berchtesgaden a okolí* [online]. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://berchtesgaden.webnode.cz/products/watzmann-termaly/>
- [30] ANONYM. *Piava 2002: Přílohy 2, Orlí hnízdo* [online]. 2002, 20 s. [cit. 26-7-2014]. Dostupné z: http://files.background.webnode.cz/200001860-c5e25c6dc2/p%C5%99%C3%ADloha%20%20Piava_Orlihnizdo%202002.pdf.
- [31] ANONYM. Projekt genius loci hledá dobrovolníky na vizuální průzkum měst. In: ProCulture.cz [online]. 2009 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://www.proculture.cz/root/vyzva-pro-dobrovolniky-na-vizualni-pruzkum-genia-loci-mest-2144.html>
- [32] ANONYM. The Eagle's Nest: Obersalzberg in Berchtesgaden. Kehlsteinhaus.de [online]. 2006 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://www.kehlsteinhaus.de/en/>
- [33] ANONYM. Turistické informace. *Koncentrační tábor Osvětim-Auschwitz* [online]. 2008 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/TuristInfo.html>
- [34] ANONYM. Auschwitz-Birkenau: Memorial and Museum [online]. 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://auschwitz.org/en/>
- [35] ANONYM. Zájezd "Památník holocaustu Osvětim v Polsku". In: *STUDENT AGENCY* [online]. 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.studentagency.cz/cestovani-na-miru/cesty-za-kulturou/2015-09-26-pamatnik-holocaustu-osvetim.html>

- [36] ANONYM. Z Normandie až do Plzně - po stopách americké armády (F1 hotel) - CK Poznání. *Cestovní kancelář Poznání* [online]. 2013 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.poznani.cz/francie/z-normandie-az-do-plzne-po-stopach-americke-armady/>
- [37] ANONYM. Z Normandie až do Plzně - po stopách americké armády (Etap hotel) - CK Poznání. *Cestovní kancelář Poznání* [online]. 2013 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.poznani.cz/francie/po-stopach-americke-armady-z-normandie-az-do-plzne-etap-hotel/>
- [38] ANONYM. Soutěž DestinaCZe 2014 zná své vítěze. In: CzechTourism [online]. 2014 [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: <http://www.czechtourism.cz/promedia/tiskove-zpravy/soutez-destinacze-2014-zna-sve-viteze/>
- [39] ČÍLEK, Václav. *Makom: Kniha míst* [online]. Praha: Dokořán, 2012 [cit. 2014-11-01]. ISBN 978-80-7363-511-4.
- [40] CREATIVE VISION S.R.O. *Po stopách 2. světové války na Praze 8* [online]. 2013 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.worldwar2prg.cz/>
- [41] ČERNÝ, Luboš. Hitlerovo Orlí hnízdo (Kehlsteinhaus). *CzBlog.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-07-26]. Dostupné z: <http://czblog.cz/hitlerovo-orli-hnizdo-kehlsteinhaus/>
- [42] CZECHTOURISM - DESTINACZE 2014 | CZECH TOURISM - DCR.: *PRAVIDLA SOUTĚŽE: „CzechTourism - DestinaCZe 2014“*. Praha, 2014, 4 s. [cit. 2014-11-4]. Dostupné z: <http://www.destinacze2014.cz/>
- [43] DAVIDOVÁ, Kateřina. Kostel sv. Cyrila a Metoděje. *Turistika.cz* [online]. 2006 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/mista/kostel-sv-cyrila-a-metodeje>
- [44] DOLEŽALOVÁ, Lucie. Dark tourism přitahuje davy návštěvníků. *Turistika.cz* [online]. Praha, 2012 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/rady/dark-tourism-pritahuje-davy-navstevniku>
- [45] EDER, Norbert. *The Eagle's Nest - Obersalzberg in Berchtesgaden* [online]. 2009 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://www.kehlsteinhaus.de/en/index.php>
- [46] FEIBER, Albert a Jana ŠMOLOVÁ. INSTITUT FÜR ZEITGESCHICHTE, München – Berlin. *Dokumentation Obersalzberg: Stálá expozice Institutu soudobé historie o dějinách Obersalzbergu a nacionálně socialistické diktatury* [online]. Dokumentation Obersalzberg, 2010 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: http://www.obersalzberg.de/fileadmin/user_upload/Bildarchiv_Obersalzberg/Flyer_International/Flyer_tschechisch_v2.pdf
- [47] GENNARD, David. Brama Auschwitz I. In: Auschwitz-Birkenau [online]. 1999 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://pl.auschwitz.org/m/index.php?option=com_ponygallery&Itemid=17&func=detail&id=204#ponyimg

- [48] Globální etický kodex cestovního ruchu. In: UN WTO. Ethics and Social Responsibility: Committed to Tourism, Travel and the Millennium Development Goals [online]. 2001 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/czechrepublic.pdf>
- [49] GORGOLEWSKI, W. Auschwitz II-Birkenau. In: Auschwitz-Birkenau [online]. 1999 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://pl.auschwitz.org/m/index.php?option=com_ponygallery&Itemid=17&func=detail&id=202#ponyimg
- [50] HOCEK, Jan. Berchtesgaden: Hitlerovo Orlí hnízdo i nejčistší jezero v Evropě. Cestovani.iDnes.cz [online]. 2011 [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/berchtesgaden-hitler-orli-hnizdo-dq0-/kolem-sveta.aspx?c=A110719_124752_igsvet_tom
- [51] JENERÁLOVÁ, Ivana. Dark Tourism v ČR. *Czech.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/Turistika/Kam-jit,-co-navstivit/Kulturni-tipy/Dark-Tourism-v-CR>
- [52] JOSHUA, Rick D. *Das Kehlsteinhaus: A Historical Guide to the Eagle's Nest* [online]. 2013 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://www.kehlsteinhaus.com/>
- [53] KLÍMA, Michal, Tommy KARAS a Helena KLÍMOVÁ. Zhroucení nacistického Německa. *Holocaust.cz* [online]. 2001, 2011 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www2.holocaust.cz/cz2/history/jew/general/general12>
- [54] *Kehlsteinhaus* [DVD]. Bega – Film und Videoproduktion. SRN, 2005 [cit. 28-6-2014].
- [55] KOTÍKOVÁ, Halina. Nové trendy v nabídce cestovního ruchu [online]. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 207 s. [cit. 2014-11-02]. ISBN 978-80-247-4603-6. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=xVqPAQAQBAJ&pg=PA22&dq=Nov%C3%A9+trendy+v+nab%C3%ADdce+cestovn%C3%ADho+ruchu&hl=cs&sa=X&ei=T8u6UpaxFeiJ7AaCiYDgDQ&ved=0CEYQ6AEwAA#v=onepage&q=dark&f=false>
- [56] LADA, Stan. *Akce Reinhard: největší vyhlazovací akce v rámci holocaustu* [online]. 2007 [cit. 2014-07-31]. Dostupné z: <http://www.reinhard.mysteria.cz/>
- [57] *Mauthausen Memorial: Památník Koncentrační tábor Mauthausen* [online]. 2013 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.mauthausen-memorial.at/int/cz/index.php?id=37>
- [58] MORAVEC, Michal. Orlí hnízdo: místo, kde žil Hitler. *IDNES.cz: Cestování* [online]. 2003 [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: <http://cestovani.idnes.cz/kolem-sveta.aspx?r=igsvet&c=2003M209C01A>
- [59] MÚZEUM SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA. *Múzeum Slovenského národného povstania* [online]. 2014 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.muzeumsnp.sk/>

- [60] NOVÁK, Martin. Živě z Tobruku: České hroby a nové krysy po 70 letech. *Aktuálně.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-07-22]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/zive-z-tobruku-ceske-hroby-a-nove-krysy-po-70-letech/r~i:article:700307/>
- [61] SAWICKI, Paweł. Guided Tours for Individual Visitors — from April to October 2014. *Auschwitz - Birkenau* [online]. 2013 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://auschwitz.org/en/visiting/guided-tours-for-individual-visitors-from-april-to-october-2014>
- [62] SAWICKI, Paweł. Remains of Sector BII. In: *Auschwitz-Birkenau* [online]. 1999 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://en.auschwitz.org/m/index.php?option=com_ponygallery&Itemid=3&func=detail&id=825#ponyimg
- [63] SHARPLEY, Richard a Philip R STONE. The darker side of travel: the theory and practice of dark tourism [online]. Buffalo, NY: Channel View Publications, c2009, ix, 275 p. [cit. 2014-11-02]. ISBN 18-454-1116-1. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=ZCIGvG9tCw8C&printsec=frontcover&source=gs_atb#v=onepage&q=ethical&f=false
- [64] *The Saltmine Berchtesgaden: Salzzeitreise* [online]. 2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.salzzeitreise.de/?L=1>
- [65] *Visitor Information: Dachau Concentration Camp Memorial Site* [online]. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/>
- [66] *Willkommen: Tourismusverband Braunau am Inn* [online]. 2014 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.tourismus-braunau.at/de/>
- [67] ZIMMERMAN, Lynn W. Jewish studies and Holocaust education in Poland [online]. 2014, viii, 208 pages [cit. 2014-11-02]. ISBN 07-864-7861-6. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=kpydAgAAQBAJ&pg=PA113&lpg=PA113&dq=berbeka+auschwitz-birkenau&source=bl&ots=XZOFcGLcJ5&sig=v3DB0c0X1YaGHdO0p5FI7P0vMUs&hl=cs&sa=X&ei=OEVWVOjEKouV7AaChYDQBA&ved=0CCgQ6AEwAQ#v=onepage&q=berbeka%20auschwitz-birkenau&f=false>

8 PŘÍLOHY

8.1 Příloha č. 1 – seznam grafů

Graf 1: Orlí hnízdo, věkové skupiny.	44
Graf 2: Orlí hnízdo, národnostní zastoupení.	44
Graf 3: Orlí hnízdo, charakteristika.	45
Graf 4: Orlí hnízdo, důvod návštěvy.	45
Graf 5: Orlí hnízdo, preference stálé expozice.	45
Graf 6: Orlí hnízdo, (ne)naplněná očekávání.	46
Graf 7: Osvětim, věkové skupiny.	56
Graf 8: Osvětim, národnostní zastoupení.	56
Graf 9: Osvětim, důvod návštěvy.	57
Graf 10: Osvětim, spokojenost s formou prohlídky.	57
Graf 11: Osvětim, (ne)naplněná očekávání.	57

8.2 Příloha č. 2 – seznam obrázků

Obrázek 1: Náhled obsahu aplikace v internetovém obchodě Google Play.....	16
Obrázek 2: Pohled na Orlí hnízdo z vrcholu	20
Obrázek 3: Budova Orlího hnízda s terasou.....	20
Obrázek 4: Vstupní portál do tunelu.	21
Obrázek 5: Tunel v nitru Kehlsteinu	21
Obrázek 6: Mapa nacistických koncentračních táborů.....	26
Obrázek 7: Rozložení koncentračního tábora Auschwitz I.	28
Obrázek 8: Rozložení koncentračního tábora Auschwitz II-Birkenau.....	29
Obrázek 9: Oběti KL Auschwitz.	30
Obrázek 10: Kolonáda s informačními tabulemi.....	36
Obrázek 11: Budova Dokumentace Obersalzberg a panorama.	40
Obrázek 12: Rodný dům Hitlera v Braunau.	41
Obrázek 13: Pamětní kámen z KT Mauthausen.	41
Obrázek 14: Königssee.....	47
Obrázek 15: Vstupní brána do KL Auschwitz I.	49
Obrázek 16: Davy turistů vstupující do bývalého KL Auschwitz I	49
Obrázek 17: Směr prohlídky a umístění výstav v Auschwitz I.	51
Obrázek 18: Auschwitz II-Birkenau, letecký pohled.....	52
Obrázek 19: Zbytky sektoru BII.....	52
Obrázek 20: Plán prohlídky Auschwitz II-Birkenau.	53
Obrázek 21: Památník obětem a příjezdové koleje.....	53
Obrázek 22: Trosky plynové komory a krematoria.....	53

8.3 Příloha č. 3 – Orlí hnízdo, otázky v dotazníkovém šetření (česká verze – pracovní)

1. Jste:

- Muž
- Žena

2. Váš věk:

- 15-29 let
- 30-45 let
- 46-60 let
- 60 a více let

3. Odkud pocházíte (prosím doplňte zemi, příp. obec):

4. Co podle Vás nejvíce charakterizuje oblast Berchtesgaden?

- Watzmann
- Kehlsteinhaus
- Königssee
- Jiná odpověď (prosím doplňte): _____

5. Jaký je hlavní důvod Vaší návštěvy Kehlsteinhaus?

- Atmosféra místa
- Krajinné prostředí
- Jiná odpověď (prosím doplňte): _____

6. Co podle Vás tvoří typickou atmosféru tohoto místa (prosím, stručně a čitelně doplňte)

7. Přivítali byste na Kehlsteinhaus spíše stálou expozici (fotografie, dokumenty, původní předměty) spojenou s událostmi II. světové války namísto nynější restaurace?

- Ano
- Ne
- zachoval bych restauraci, ale prostory bych doplnil o více předmětů připomínající minulost místa

8. Co Vás na Kehlsteinhaus nejvíce zaujalo?

- Mramorový krb od Mussoliniho
- Panoramatické výhledy
- Zlatý výtah
- Jiná odpověď (prosím doplňte): _____

9. Jak na Vás toto místo působí v porovnání s Vaším očekáváním?

- Nejsem příliš nadšen ani zklamán
- Jsem spíše nadšen – čekal jsem méně
- Jsem spíše zklamán – čekal jsem více
- Jiná odpověď (prosím doplňte): _____

10. Ohodnoťte prosím známkou poskytované služby cestovního ruchu (dopravní obslužnost, gastronomické služby, informační služby aj.) na stupnici 1 – 5 (1 = výborné, 5 = velmi špatné)

8.4 Příloha č. 4 – Orlí hnízdo, otázky v dotazníkovém šetření (německo-anglická verze)

1. Sie sind / Gender:

- Mann / *Man*
- Frau / *Woman*

2. Wie alt sind Sie / Age:

- 15-29 Jahre / *years*
- 30-45 Jahre / *years*
- 46-60 Jahre / *years*
- 60 und mehr Jahre / *years or more*

3. Wo kommen Sie her (füllen Sie bitte das Land): / *Where are you from (write name of your country):*

4. Was die meisten charakterisiert das Berchtesgadener Land? /

What is the most characteristic for the Berchtesgaden area according to you?

- Watzmann (*mountain*)
- Kehlsteinhaus (*the Eagle's Nest*)
- Königssee (*lake*)
- Die andere Antwort (bitte ausfüllen) / *Others (please, fill in):* _____

5. Was ist der Hauptgrund für Ihren Besuch in Kehlsteinhaus? /

What is the main reason for your visiting the Eagle's Nest?

- der Geist des Ortes / *Atmosphere of the site*
- das Landschaftsmilieu / *Landscape*
- Die andere Antwort (bitte ausfüllen) / *Others (please, fill in):* _____

6. Was macht die typische Atmosphäre dieses Ortes? (füllen Sie bitte kurz und leserlich aus) /

What do you think that forms the special atmosphere of this site? (please, write concisely and legibly)

7. Möchten Sie lieber in Kehlsteinhaus eine Dauerausstellung (Fotos, Dokumente, Originalgegenstände) über die Ereignissen des Zweiten Weltkrieges statt der gegenwärtigen Restaurant? /

Would you like a permanent exhibition (photos, documents, original articles) connected with events of the second World War at the Eagle's Nest rather than the current restaurant?

- Ja / *Yes*
- Nein / *No*
- Ich hielt das Restaurant, aber dem Zimmer würde ich mehr Artikel hinzufügen, zum Gedenken an die Geschichte des Ortes. / *I would keep the restaurant and add some more articles commemorating the history of the site*

- 8. Was sind Sie in Kehlsteinhaus am meisten interessiert? /
What are you the most excited about the Eagle's Nest?**
- Marmorkamin von Mussolini / Marble fireplace from Mussolini
 - Panoramablicke / Panoramic views
 - Der goldene Aufzug / Golden elevator
 - Die andere Antwort (bitte ausfüllen) / Others (please, fill in): _____
- 9. Wie machte auf Sie einen Eindruck dieses Ortes im Vergleich zu Ihren Erwartungen? /
How does the Eagle's Nest impress you compared with your expectations?**
- Ich bin mir nicht zu aufgeregt oder enttäuscht / I am not excited or disappointed a lot
 - Ich bin ziemlich aufgeregt - ich erwartete weniger / I am really excited (- I expected less)
 - Ich bin ziemlich enttäuscht - ich erwartete mehr / I am really disappointed (- I expected more)
 - Die andere Antwort (bitte ausfüllen) / Others (please, fill in): _____
- 10. Markieren Sie bitte Touristendienstleistungen (Verkehrsdienstleistungen, die
Verpflegung, die Auskunftsdienste, usw.) auf einer Skala von 1 bis 5 (1 =
ausgezeichnet, 5 = sehr schlecht)/
Please rate the provided tourism services (transport services, catering services,
information services, etc.), scale 1 to 5 (1 = excellent, 5 = very poor): _____**

8.5 Příloha č. 5 – Osvětim, otázky v dotazníkovém šetření (česká verze)

- 1. Jste:**
- Muž
 - Žena
- 2. Váš věk:**
- 15-29 let
 - 30-45 let
 - 46-60 let
 - 60 a více let
- 3. Odkud pocházíte (prosím doplňte zemi, příp. obec):**
- _____
- 4. Jaký je hlavní důvod Vaší návštěvy bývalého KT Osvětim (Auschwitz)?**
- Vyjádření piety
 - Celková atmosféra tohoto místa
 - Seznámení s historií tohoto místa
 - Jiná odpověď (prosím doplňte): _____
- 5. Jaký typ prohlídky jste zvolili?**
- individuální bez průvodce
 - standardní s průvodcem (kratší, cca 3,5h)
 - studijní s průvodcem (delší, cca 6h)
 - Vícedenní s průvodcem
- 6. Jste spokojeni se současnou podobou expozice?**
- ano, nic bych neměnil
 - ne, změnil bych toto (prosím doplňte): _____

7. Jak na Vás toto místo působí v porovnání s Vaším očekáváním?

- Nejsem příliš pozitivně překvapen ani zklamán
- Jsem spíše pozitivně překvapen – čekal jsem méně
- Jsem spíše zklamán – čekal jsem více
- Jiná odpověď (prosím doplňte): _____

8. Co Vás během prohlídky nejvíce zaujalo? (prosím stručně a čitelně doplňte):

9. Stručně popište, co ve Vás návštěva tohoto místa vyvolává (1-3 charakteristická slova, příp. 1 věta)

10. Ohodnoťte, prosím, souhrnnou známkou místní poskytované služby cestovního ruchu (dopravní obslužnost, gastronomické služby, informační služby, příp. průvodcovské služby aj.) na stupnici 1 – 5 (1 = výborné, 5 = velmi špatné)

8.6 Příloha č. 6 – Osvětim, otázky v dotazníkovém šetření (anglická verze)

1. Gender:

- Man
- Woman

2. Age:

- 15-29 years
- 30-45 years
- 46-60 years
- 60 years or more

3. Where are you from (write name of your country): _____

4. What is the main reason for your visiting the KL Auschwitz?

- to express a reverence
- an atmosphere of the site
- a history of the site
- Others (please, fill in): _____

5. What type of tour you chose?

- Individual tour (without guide services)
- General guided tours (short, about 3,5h)
- One-day study tour (longm about 6h)
- Two-day study tour (the longest, about 8h)

6. Are you satisfied with the current form of tours (including exhibitions)?

- yes, I would not change anything
- no, I would change this (please, fill in): _____

7. How does the KL Auschwitz impress you compared with your expectations?

- I am not excited or disappointed a lot
- I am really excited (- I expected less)
- I am really disappointed (- I expected more)
- Others (please, fill in): _____

8. What are you the most excited about the KL Auschwitz? (Please concisely and legibly fill in):

9. Briefly describe your feelings connected with the visiting of the site (e.g. 3 characteristic words, eventually 1 sentence)

10. Please rate the local provided tourism services (including transport services, catering services, information services, eventually guided services etc.), scale 1 to 5 (1 = excellent, 5 = very poor) _____

8.7 Příloha č. 7 – Zadání k závěrečné práci

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Fakulta informatiky a managementu
Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové, tel: 493 331 111, fax: 493
332 235

Zadání k závěrečné práci

Jméno a příjmení studenta: Michaela Vávrová
Obor studia: Management cestovního ruchu
Jméno a příjmení vedoucího práce: Dagmar El-Hmoudová

Název práce:
Genius loci v cestovním ruchu

Název práce v AJ:
Genius Loci in Tourism

Podtitul práce:
Významná místa II. světové války a jejich zapojení do cestovního ruchu

Podtitul práce v AJ:
Significant Places of the World War II and Their Connection with Tourism

Cíl práce: Sledování motivace turistů k návštěvě významných míst II. světové války, míra propagace a komercializace těchto lokalit v souvislosti s historickými fakty a životní cyklus destinací z pohledu turismu.

Osnova práce:
Úvod
Teoretická část
Praktická část
Závěr
Seznam použitých zdrojů
Seznam příloh

Projednáno dne: 10.10.2013

Podpis studenta

Podpis vedoucího práce